

Årsrapport från

Ånnsjöns Fågelstation 2006

Lake Ånnsjön Bird Observatory, Annual Report 2006

Fåglar i Jämtland-Härjedalen 2/2007

Ges ut av Jämtlands läns Ornitologiska Förening.

Medlemmar erhåller tidskriften utan extra kostnad. Prenumerationsavgiften för icke medlemmar är 120kr/år. Tidskriften utkommer med fyra nummer/år. ISSN 0282-4760.

Jämtlands läns Ornitologiska Förening (JORF) – www.jorf.se

verkar för fågelskydd, fågelforskning samt fågelskådning i Jämtlands län. Medlemsavgift år 2007: 120 kr (ungdomar 60 kr). Familjemedlem och stöd 20kr (ej tidskrift). Avgiften insättes på postgiro: 860309-4. Ordförande Lars Arvidsson, larsarvid@hotmail.com. **Föreningens adress:** c/o Jonas Westling, Midgårdsgatan 3 e, 831 45 Östersund, 063-104361, jonasditte@gmail.com. Hemsida: www.jorf.se

Ånnsjöns Fågelstation (ÅF) – www.annsjon.org

Forskningsstation för fågelforskning och miljöövervakning i Jämtlandsfjällen. Postadress juni-augusti: Handöl 563, 830 15 Duved, tfn 0647-722 10. Ägs och drivs av Föreningen Ånnsjöns Fågelstation i samarbete med JORF. Medlemsavgift 150 kr. Postgiro 854551-9. Verksamhetsansvariga: Thomas Holmberg (ordf), thomas.holmberg@annsjon.org, Rödön 1824, 835 91 Krokom, tfn 063-342 40, Peter Carlsson, peter.carlsson@annsjon.org och Lars Falkdalen-Lindahl, lars.falkdalen@annsjon.org. Hemsida: www.annsjon.org, e-post: info@annsjon.org

Sveriges Ornitologiska Förening (SOF) – www.sofnet.org

Riksförening för fågelskydd och fågelskådande. Adress: Ekhagsvägen 3, 104 05 Stockholm, tfn 08-612 25 30. Föreningen ger ut publikationerna Vår Fågelvärld, Ornis Svecica, Fågelvännens och Fågelårsboken. Hemsida: www.sofnet.org

Detta nummer av FiJH utgör Ånnsjöns fågelstations årsrapport för 2006.

Rapporten sammanställd av Peter Carlsson.

Texter av PC om inte annat anges. Layout av PC och Erik Grönlund.

Teckningar om inte annat anges: Caroline Greiser.

Omslagsbilder: Framsida och insida: Fjällabb (*Stercorarius longicaudus*).

Baksida: Bläsand (*Anas penelope*). Foto båda: Thomas Holmberg.

Engagemang för fåglar och miljö

Det är otroligt kul att sammanställa denna årsrapport för Ånnsjöns fågelstation, eftersom man då får en bra uppfattning av hur många som engagerar sig i föreningens verksamhet! År efter år kommer nya och gamla fågelintresserade personer från hela världen till oss och lämnar sina bidrag till vår samlade kunskap om fågellivet i västra Jämtland. De flesta får i gengäld en unik naturupplevelse med sig hem. I detta nummer kan du till exempel läsa om vilket intryck tre unga polska ornitologer fick av Sverige, Jämtland och fågelstationen under några veckor i augusti 2006.

För att bättre kunna möta en ökande skara tillfälliga besökare satsar föreningen just nu på att bygga ut fågelstationen med en mötes- och informationslkal. Här krävs och finns ett stort engagemang från lokala krafter i ett projekt som handlar mer om hammare och spik än kikare och anteckningsbok, och utan detta stöd skulle vi knappast få lika mycket gjort i fält. Läs mer om detta efterlängtade bygge i separat artikel!

I detta temanummer av FiJH presenterar vi förstas de senaste resultaten från vår snart tjugoåriga basverksamhet, standardiserade inventeringar av myrar och våtmarker samt ringmärkning av tättingar. Men vi gör också plats för rapporter från projekt som formellt drivs utanför fågelstationen, men i allra högsta grad angår alla som är intresserade av fågellivet i Jämtland och Härjedalen. Tyvärr ser situationen för länets jaktfalkar mycket allvarlig ut, och det är hög tid att ta upp en diskussion kring nöjesjakten på ripor och dess inverkan på jaktfalkpopulationen!

I vinter har globala klimatfrågor äntligen fått den mediala uppmärksamhet som skenande koldioxidhalter i atmosfären kräver. En trolig konsekvens av ett varmare klimat, och samtidigt ett allvarligt hot

mot både ripor och falkar, är en dramatisk höjning av trädgränsen i våra fjäll redan inom årtionden. I detta sammanhang är fågelstationens inventeringar av fjällrutter och kvadratrutor en oerhört viktig dokumentation av vad som verkligen sker i naturen. Lyckligtvis verkar det som att politiker i många länder börjar inse allvaret i frågan, men istället för att vänta på att de får tummen ur ska naturligtvis du och jag påbörja utvecklingen mot ett hållbart samhälle redan idag genom att minska våra egna nettoutsläpp av koldioxid! Använd gärna energi, men se till att den är grön!

Ett nytt inslag i denna årsrapport är två korta referat av vetenskapliga artiklar med anknytning till Ånnsjön som publicerats det senaste året. För det första vill jag med detta visa att också en amatörforskare mycket väl kan bidra till kunskapen om vår natur, och uppmuntrar dig att följa Nils Sjöbergs exempel och publicera din studie i en vetenskaplig tidskrift! För det andra vill jag visa att mycket av fågelstationens verksamhet har relevans i ett större perspektiv, som t ex när Robert Ekblom och undertecknad använder inventeringsresultat från Ånnsjön för att uppskatta hela den svenska dubbelbeckasinpopulationen.

Det pålitliga ekonomiska stödet från våra medlemmar är en oerhört betydelsefull grund för all vår verksamhet. Specifika vetenskapliga projekt kan i allmänhet finansieras med öronmärkta bidrag från privata stiftelser, myndigheter och företag, men det är svårt att hitta långsiktig finansiering av den dagliga driften av fågelstationen annat än i en engagerad medlemskår. Stort tack för ditt bidrag, och väl mött vid Ånnsjön till sommaren!

Peter Carlsson
(peter.carlsson@annsjon.org)

Våtmarksfåglar vid Ånnsjön

Thomas Holmberg

Övervakningen av vadare, änder och andra våtmarksfåglar på och kring Ånnsjön hör till fågelstationens kärnverksamhet, och vår myrinventering har nu pågått i 18 säsonger. Sammanlagt 15 olika myrar (se karta) inventeras vid ett tillfälle varje år. Eftersom vadare i allmänhet är talföra och därmed relativt lättinventerade så antar vi att vi får en bra uppskattning av populationen med bara ett besök.

Myrinventering

Fågelstationens myrinventering genomfördes traditionenligt i mitten av juni. Eftersom flertalet våtmarksfåglar är långlivade är det inte förvånande att många arter uppväxer små variationer från år till år. Utpräglat stabila arter är exempelvis grönbena, gluttsnäppa och smalnäbbad simsnäppa.

(Forts. på sidan 4)

Den art som minskat tydligast är brushane, som nu bara ligger på en tredjedel av nivån från 1990-talet. Till viss del kan nedgången förklaras av att vårvarna tenderar att bli tidigare, vilket gör att hanarna lämnar myrarna tidigare. När parningen är klar och honorna ligger och ruvar flyttar hanarna, och den flyttningen har startat redan när vi inventerar i mitten av juni. Detta kan dock inte vara hela förklaringen. Den bakomliggande orsaken är fortfarande inte känd, men eftersom inga andra arter på myrarna har visat en liknande tillbakagång är det inte sannolikt att förklaringen finns lokalt. Mer troligt är ändrade betingelser inom flyttnings- eller övervintringsområden.

En tydlig uppgång har storspov visat. Uppgången kom ganska plötsligt år 2000 och sedan har storspoven legat kvar på den nivån. Däremot har småspoven minskat. Minskningen är dock inte lika kraftig och tendensen idag är snarast en viss återhämtning. För några år sedan gjorde jag en jämförande analys av småspovens och storspovens minskning respektive ökning med frågeställningen om det var så att storspoven trängde ut småspoven. Jag fann dock inget direkt stöd för det antagandet.

Det visade sig nämligen att småspoven minskat även på myrar där storspoven saknades. Storspoven är fätiligare och har en mer begränsad utbredning i Ånnsjöömrådet. Den finns bara på myrarna runt själva sjön och saknas på högre nivåer.

Två arter som uppvisar intressanta avvikeler från det gängse stabila mönstret är silvertärna och tofsvipa. De är båda lättinventerade så våra siffror bör vara pålitliga. Silvertärnan hörde till de stabila arterna fram till 2000 då den plötsligt och oväntat nästan helt försvann. Bara fyra individer noterades vilket är mindre än en tiondel av normalantalet. Den återhämtade sig visserligen snabbt. Redan året därpå sågs 25 ex och senare har den ökat ytterligare. Men den har ännu inte nått upp i de antal som sågs på 1990-talet, så något dramatiskt måste ha hänt i silvertärnepopulationen kring sekelskiftet. Tofsvipan har visat en tydlig nedgång som började redan kring 1995 och har varit mer gradvis. Även den har emellertid återhämtat sig på senare år. Efter en bottennotering med en enda individ 1999 har den successivt ökat igen. Lokala klimatfaktorer är en möjlig förklaring. Vi hade några år med kyliga, sena vårar kring 2000 och arter som kommer tidigt (som tofsvipan) kan ha haft svårt att etablera sig på

Figur 1. Karta över inventerade myrar runt Ånnsjön. [Map showing all regularly monitored bogs and mires.]
1. Lomtjärnsmyren, 2. Åsanmyren, 3. Klockamyren, 4. Storklockbäcken, 5. Halsenmossen, 6. Nätaflon, 7. Nässelton, 8. Kärråflon, 9. Rekåflon, 10. Ånnsfloarna, 11. Snasadolparna, 12. Åsvallmyren, 13. Visjömyren, 14. Blåhammarmyren, 15. Rektjärnfloarna.

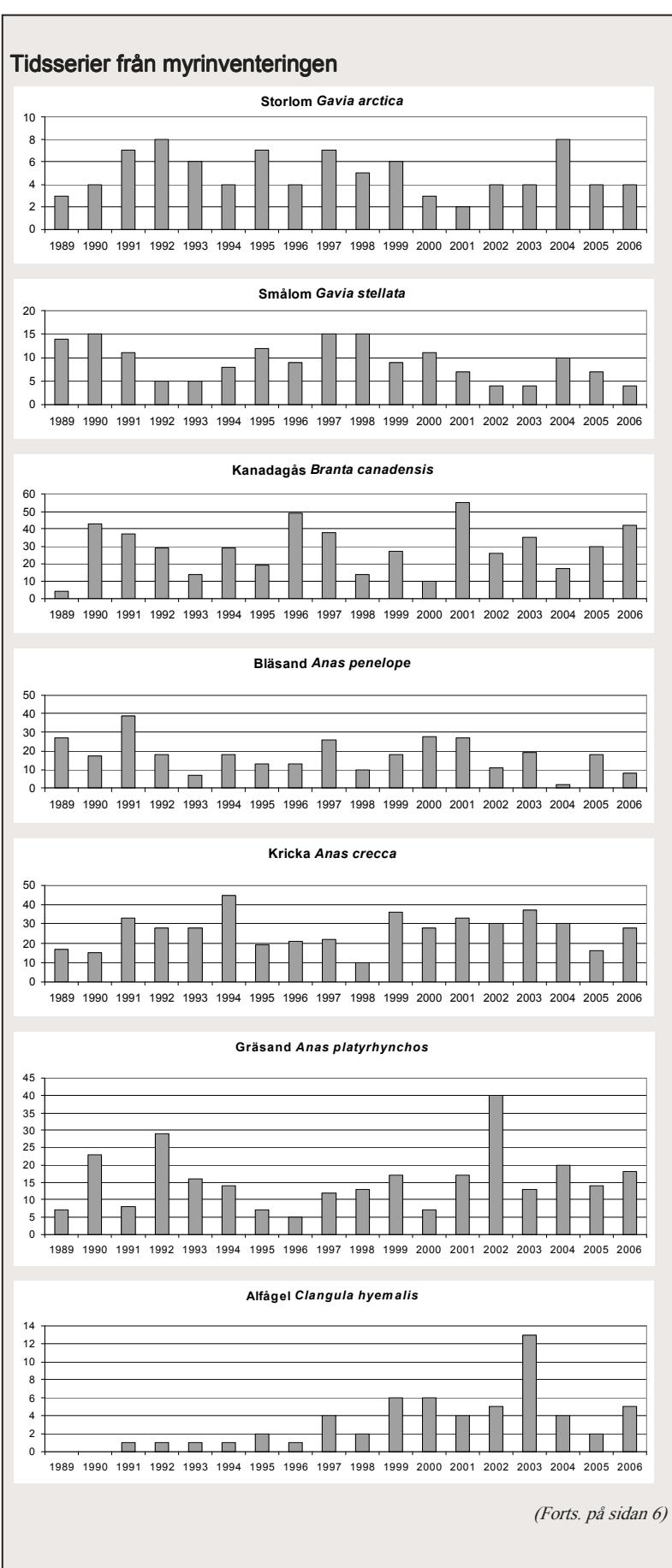
myrarna pga sen snösmältning.

Den lokala trenden här vid Ånnsjön följer inte alltid rikstrenden. Skrattmås, gök och enkelbeckasin är arter som gått tillbaka kraftigt på nationell nivå. Antalet skrattmåsar vid Ånnsjön varierar mycket år från år enligt våra myrinventeringar. En viktig förklaring är att skrattmåskolonierna är små – sällan mer än 20 par – och de tenderar att flytta på sig. Det innebär att ena året häckar de inom inventeringsområdet, andra året kanske någon annanstans i närheten. Därför är variationerna stora, men det är svårt att se någon tydlig trend. För göken har vi siffror från 1996. Det året började vi räkna även fåglar som sitter i myrkantern, utanför själva myren. Göken har under den tiden inte minskat nämnvärt, men även här kan variationerna vara stora. Den vanligaste förklaringen till nedgångarna är kallt väder och sen snösmältning som driver ner göken från de högre, fjällnära nivåerna. Enkelbeckasinen minskade gradvis från 1990 till 2000 ungefär parallellt med den nationella minskningen. Sedan har den däremot ökat igen, även om årets siffra var låg. Någon tydlig trend under hela perioden är svår att se.

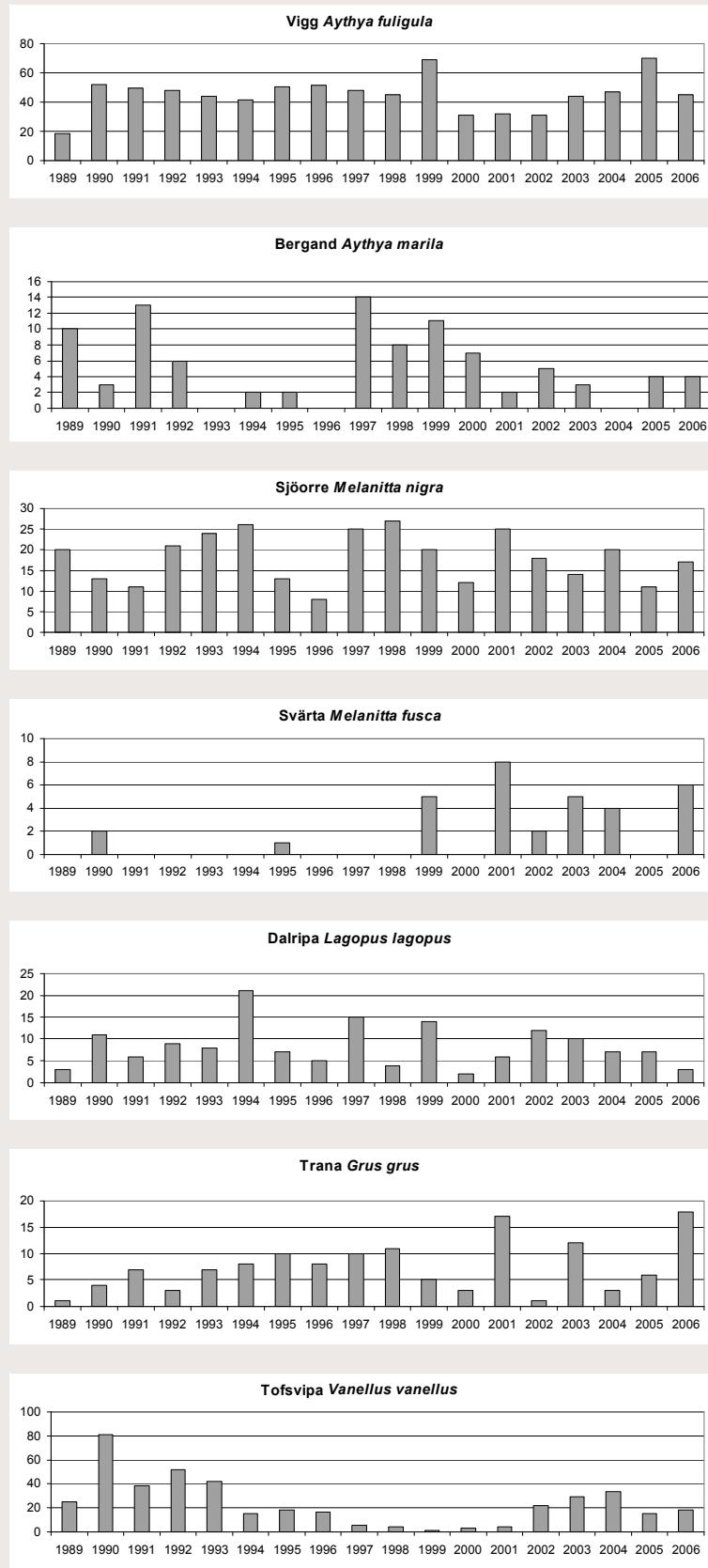
Man kan förmoda att de trender man ser på nationell nivå vanligen avspeglar storskaliga biotopförändringar (minskat antal våtmarker, minskad mängd gammal skog, ändrat jordbrukslandskap etc). Den typen av förändringar har vi hittills varit förskonade från vid Ånnsjön. Lokala beståndsfluktuationer i relativt konstanta miljöer är därmed viktiga att känna till för att man ska kunna förklara de förändringar man ser på nationell nivå.

Har några fåglar invandrat under den här tiden? Nej, tyvärr inte. Vi har sett ett antal arter som verkat vara på gång, men ingen som hittills lyckats etablera sig konstant. Exempel på arter som vi sett vid enstaka tillfällen och som mycket väl skulle kunna etablera fasta populationer är sånglärka, sångsvan, svartsnäppa, sädgås och dvärgsparv. Någon tydlig sådan tendens finns emellertid inte. Enda undantaget är möjlig svarthakedopping som setts tre av arton år och alla observationer är från de sista fyra åren. Årets enda observation av svarthakedopping var, förvånansvärt nog, på Rektjärnfloarna, en av de högst belägna myrarna.

Kärrsnäppa är en art som möjlig håller på att försvinna. Den har aldrig varit talrik, men i regel har vi årligen noterat 1-3 individer, ett år på 90-talet så många som tio. De senaste två åren har ingen kärrsnäppa noterats. Nu är

(Forts. från sidan 5)

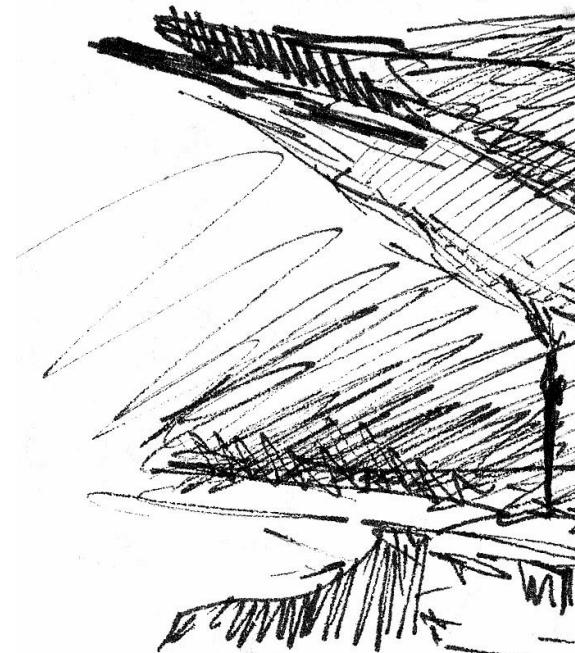
(Forts. på sidan 7)

myrarna på den här nivån inte kärrsnäppans optimala biotop i det här området. Det finns fler kärrsnäppor på lite högre nivå, men den är ingenstans talrik och kanske är det här uttryck för en generell negativ trend.

Sjöinventering

Sedan 1996 har vi under en dag i slutet av maj eller början av juni räknat alla fåglar som ligger på Ånnsjön. Fåglarna är koncentrerade till vissa områden, och flest fåglar ligger i nordöstra hörnet mellan Årsön, Ann, Landverk och Duvedholmen. Andra områden med koncentrationer av sjöfåglar är området mellan Årsön och Granön och området från Handölsdeltat till Bunnernäset.

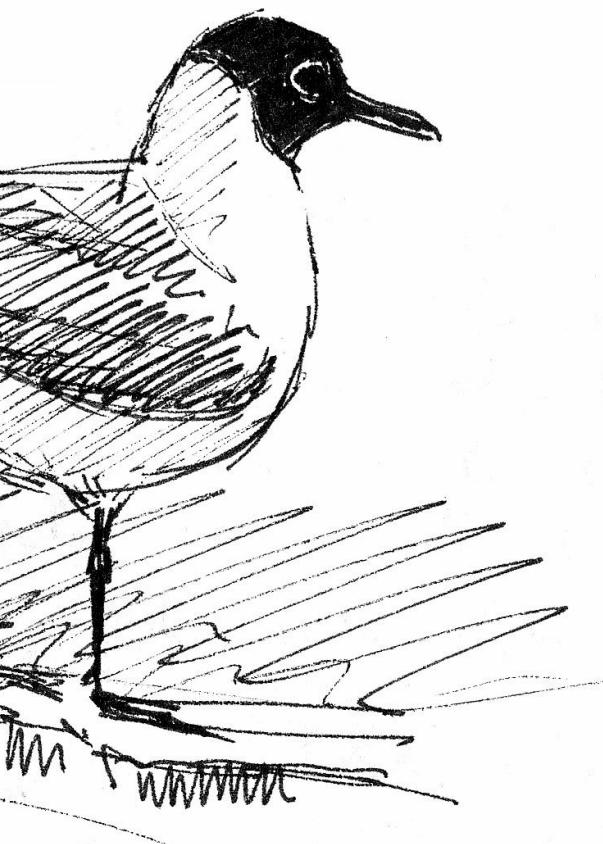
Dominerande arter är sjöorre och svärta. Andra vanliga arter är vigg, knipa och blästand. Sjön är framför allt ett rast- och födosöksområde, och de tillfälliga variationerna är betydligt större än på myrarnas häckningsområden. Det går därför praktiskt taget aldrig att dra några säkra slutsatser om populationsvariationer från år till år utan man får se

Antalet skrattmåsar (*Larus ridibundus*) på myrarna runt Ånnsjön

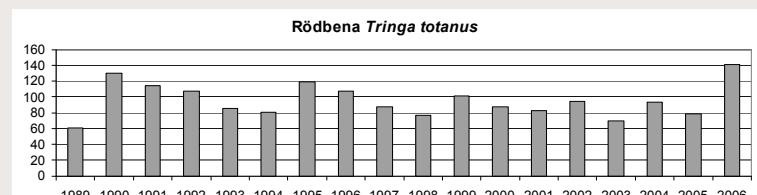
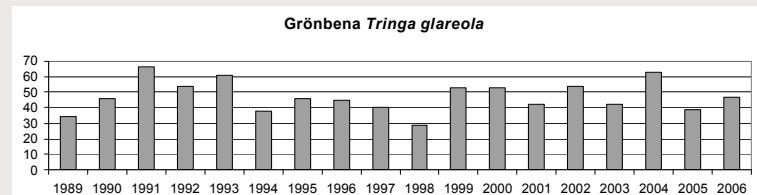
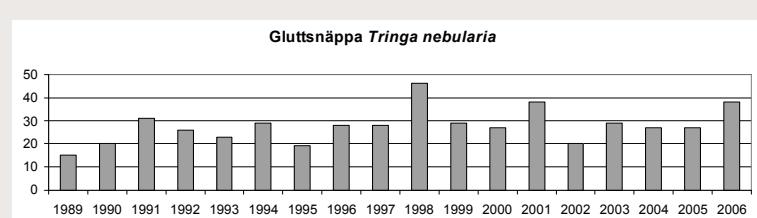
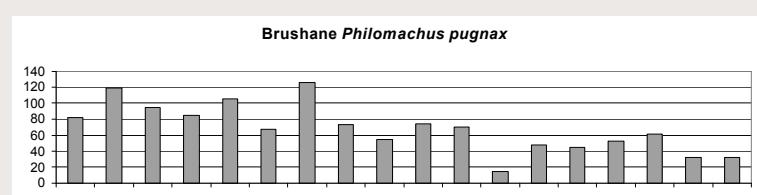
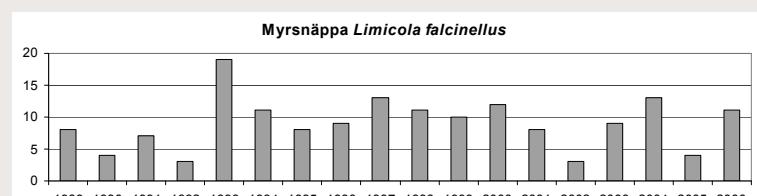
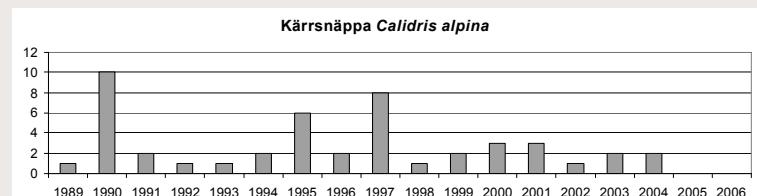
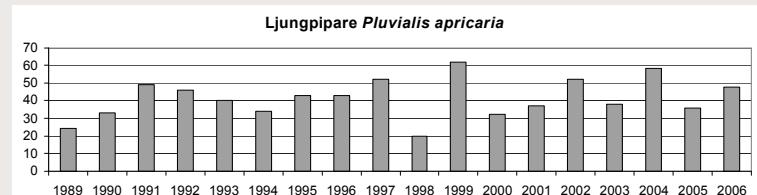
till förändringar i ett längre perspektiv. Sjöinventeringarna startade 1996 och vi börjar nu få en tidsserie som blir mer och mer intressant. Vi kan inte utläsa några säkra trender hos de vanligaste arterna sjöorre och svärta, utom möjligen att svärtan minskat något. Viggen synes ha ökat, medan bergand minskat klart. Andra arter som har ökat är knipa och småkrake. Några alfläglar syns nästan varje år, men antalet styrs sannolikt mest av hur långt islossningen nått i fjällsjöarna. Alflägeln häckar normalt inte vid Ånnsjön utan de fåglar som ligger på sjön inventarier att häckningstjärnarna på högre nivåer ska bli isfria.

Skrattmås, fiskmås och silvertärna ses i mycket varierande antal. Maxnoteringar av silvertärna ligger på 93 individer och det är betydligt mer än vi brukar se under hela myrinventeringen. Det verkar som om traktens hela silvertärnebestånd ibland uppehåller sig vid sjön. Det som lockar är fjädermyggor som kläcks i stora mängder under några dagar i månadsskiftet maj-juni. Problemet ur inventeringssynpunkt är att pricka in de rätta dagarna.

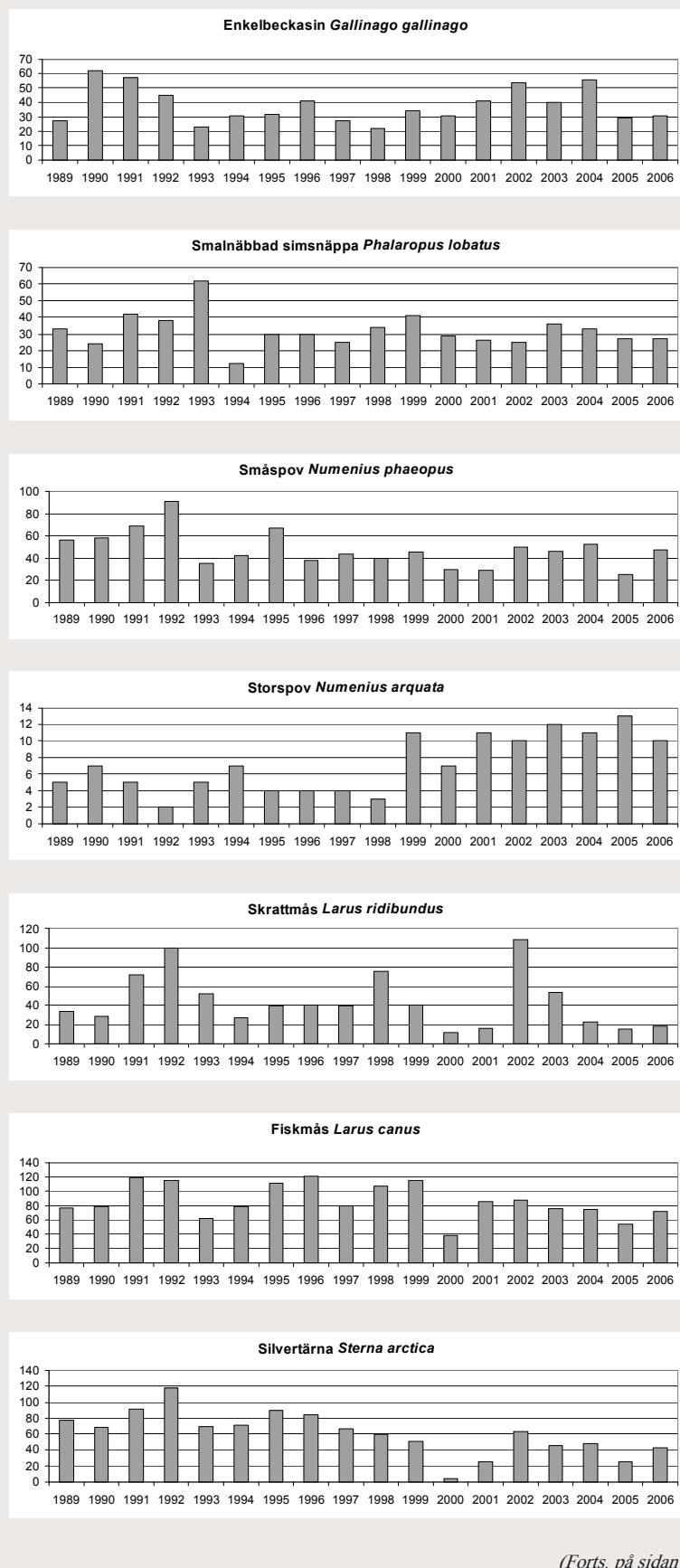
in varierar mycket mellan olika år.

(Forts. från sidan 6)

(Forts. på sidan 8)

(Forts. från sidan 7)

(Forts. på sidan 9)

Fågelskådardagen

Johan Råghall

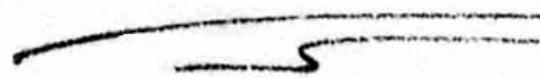
Den 3 juni anordnades traditionenligt den årligt återkommande fågelskådardagen vid Ånnsjön. Nästan lika traditionenligt bjöds det på kallt och instabilt väder, men ett 60-tal personer trotsade ändå detta och deltog i någon eller flera av den uppskattade dagens aktiviteter.

Morgonskådning i Ånn

Dagen inleddes med bittida skådning i fågelskyddsområdet vid Ånn. Där hade några av fågelstationens medlemmar placerat sig i de olika tornen och gömslena, och dessa verkade såväl som guider som protokollförare över observerade arter. Totalt noterades ett 40-tal arter under förmiddagen. Bland annat visade smalnäbbade simsnäppor upp sig fint i Lagunen. Brushane, svarthakedopping och dvärgmås var andra noterade arter. Några hade även turen att få se en jorduggla. Det var hur som helst inga mängder med fågel besökarna fick se denna förmiddag; säkert delvis ett resultat av det kalla vädret, som fick fåglarna att trycka.

Öppet hus på fågelstationen

På eftermiddagen var det öppet hus på fågelstationen i Handöl. Gott fika serverades och det gavs tillfälle att diskutera fåglar, fågelskådning, väder och mycket annat. I stationens rymliga kök kunde man också studera välgjorda planscher med resultat från många års undersökningar av fågelfaunan kring Ånnsjön samt avnjuta Thomas Holmergs

(Forts. från sidan 8)

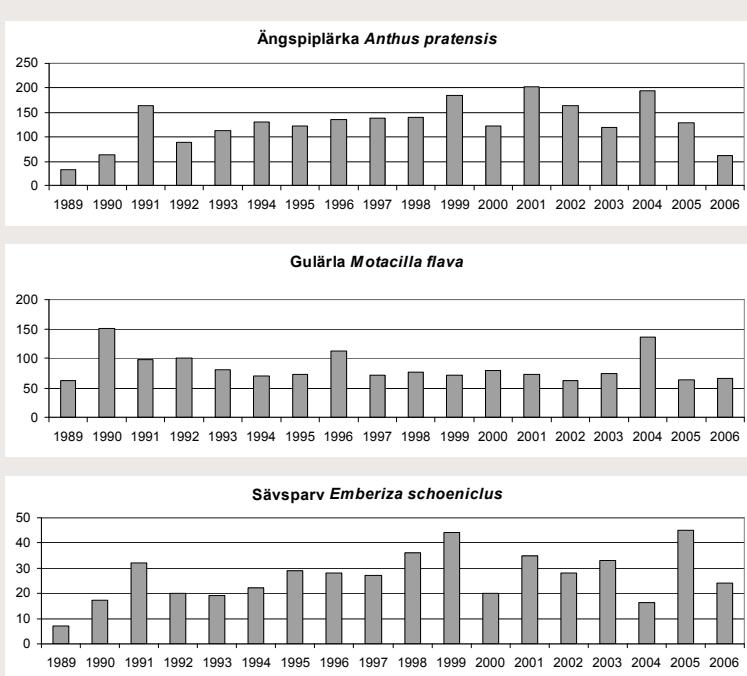
vackra fågelfotografier. Jörgen Andersson hade knåpat ihop en mycket intressant och lärorik tipsrunda som var utplacerad i ringmärkningsområdet ner mot Handölan. Då vädret var något trevligare under eftermiddagen lockades många att gå denna tipspromenad, och fina priser delades ut till vinnarna.

Fågelstationens granne, Pensionat Handöl, hade ordnat med middag för den som ville ladda upp med en fin och härlig måltid inför kvällens aktivitet.

Dubbelbeckkasinspel fin avslutning

Dagen avslutades sent på kvällen med guiding till dubbelbeckkasinernas spelplatser. Eftersom så många ville följa med delades deltagarna i tre mindre grupper som besökte olika lekar. En grupp tog sig upp på Högåsen medan en annan besökte den kända leken på Skurdalshöjden i Storlien. Den tredje gruppen bestod av deltagare i en regional närnaturguidkurs, vilka guidades till leken vid Stråtön, Storulvån. Trots det kalla vädret fick alla deltagare uppleva dubbelbeckasinens märkliga och fascinerande spel.

Ett stort tack till alla er som på alla möjliga olika sätt hjälpte till inför och under skådar-dagen. Tack också till alla er som kom och deltog i arrangemanget. Välkomna åter den 2 juni 2007!

Få ringmärkta fåglar 2006 - men många spännande arter

Thomas Holmberg

Årets märksiffra, 1610 fåglar, är en av de lägsta sedan märkningen startade 1988. Det är ändå en viss förbättring jämfört med 2005 som var ett av de absolut sämsta åren.

En positiv överraskning var de fyra sidensvansar som märktes i slutet av augusti. Ny märkart! Helt oväntat var det inte eftersom observationer av sidensvans under häckningstid har ökat i länet de senaste åren. Flygga ungar har också rapporterats tidigare. De här individerna var dock vuxna ruggande fåglar.

Gärdsmyg börjar bli en regelbunden art och med två märkta i år har den noterats i märkprotokollen fem av sex säsonger sedan 2001. De trettonåren före 2001 har den fångats sammanlagt fyra gånger. En annan rolig märkart var tretåig hackspett. Det är faktiskt den första vi märker även om den inte är ovanlig i Ånnsjöområdet. Det är emellertid sällan den flyger in i våra nät. Alan Olds vadarnät i deltat brukar alltid bjuda på några spännande fångster. I år blev det tre smalnäbbade simsnäppor, en art vi sällan märker.

Lövsångare är som nästan alltid den överläget vanligaste märkarten och utgör alltid minst 25% av totalfängsten, ibland nästan hälften. Årets siffra,

Vilken art?

Ledstråd: endast en ringmärktes under 2006. Svar på sidan 30.

Fågelstationens allra första ringmärkta tretåiga hackspett (*Picoides tridactylus*).

486 märkta, är förhållandevis få och utgör bara drygt 25% av totalantalet. Den enda art som någonsin överträffat lövsångare är gråsiska. År 2001 märkte vi faktiskt 835 gråsiskor och ”bara” 782 lövsångare. Gråsiska varierar mycket i antal – till skillnad från lövsångaren – och mellan 2004 och 2005 skedde en mycket kraftig nedgång, från 228 till 21 märkta individer. Årets siffra – 52 – pekar på en svag återhämtning.

Huvuddelen av märkningen sker under juli och augusti och ungfåglar domineras fängsten. För flertalet arter är därför märksiffrorna snarast ett mått häckningsframgången än på antalet häckande fåglar. Vi har under några år startat märkningen redan i juni för att fånga fler äldre fåglar. Det ökar också möjligheterna till återfynd och kontrollerna av fåglar som vi märkt under tidigare år. Den standardiserade ringmärkningen sker på fasta nätplatser som i stort sett varit desamma sedan starten 1988. Det är dock ofrånkomligt att miljön förändras under en så lång period. Både i deltat och i Handöl sker en kontinuerlig igenväxning, som i viss utsträckning påverkar fångstsiffrorna.

Ett gäng spanska ringmärkare är mycket nöjda med att få hålla varsin gråsiska.

[A group of Spanish volunteers, from left to right: David Cañizares Mata, Mr Allan Old, Angel Camacho Martínez, Sergio Pinedo, Valero, Raul González Talavera, José Antonio Cañizares Mata y Juan Camacho Martínez.]

Foto: Sergio O. Pinedo Valero

Tabell. Antal ringmärkta fåglar vid Ånnsjöns fågelstation 2006. Tabellen är sorterad efter antal märkta individer av respektive art.

Lövsångare	486	Rödvingetrastr	24	Smalnäbbad simsnäppa	3
<i>Phylloscopus trochilus</i>		<i>Turdus iliacus</i>		<i>Phalaropus lobatus</i>	
Sävsparv	144	Talltita	18	Gärdsmyg	2
<i>Emberiza schoeniclus</i>		<i>Parus montanus</i>		<i>Troglodytes troglodytes</i>	
Talgoxe	104	Rödhake	16	Gök	2
<i>Parus major</i>		<i>Erythacus rubecula</i>		<i>Cuculus canorus</i>	
Bergfink	101	Ängspiplärka	15	Stenskvätta	2
<i>Fringilla montifringilla</i>		<i>Anthus pratensis</i>		<i>Oenanthe oenanthe</i>	
Svartvit flugsnappare	100	Trädgårdssångare	14	Trädkrypare	2
<i>Ficedula hypoleuca</i>		<i>Sylvia borin</i>		<i>Certhia familiaris</i>	
Grönsiska	90	Taltrast	12	Ärtsångare	2
<i>Carduelis spinus</i>		<i>Turdus philomelos</i>		<i>Sylvia curruca</i>	
Blåhake	82	Trädpiplärka	11	Buskskvätta	1
<i>Luscinia svecica</i>		<i>Anthus trivialis</i>		<i>Saxicola rubetra</i>	
Gråsiska	52	Bofink	10	Enkelbeckasin	1
<i>Carduelis flammea</i>		<i>Fringilla coelebs</i>		<i>Gallinago gallinago</i>	
Gulärla	46	Grå flugsnappare	10	Grönfink	1
<i>Motacilla flava</i>		<i>Muscicapa striata</i>		<i>Carduelis chloris</i>	
Rödstjärt	45	Härmångare	9	Kricka	1
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>		<i>Hippolais icterina</i>		<i>Anas crecca</i>	
Järnsparf	40	Sävsångare	6	Kråka	1
<i>Prunella modularis</i>		<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>		<i>Corvus corone</i>	
Blåmes	34	Drillsnäppa	5	Mindre hackspett	1
<i>Parus caeruleus</i>		<i>Actitis hypoleuca</i>		<i>Dendrocopos minor</i>	
Björktrast	26	Sidensvans	4	Rosenfink	1
<i>Turdus pilaris</i>		<i>Bombycilla garrulus</i>		<i>Carpodacus erythrinus</i>	
Svarthätta	25	Skata	4	Strömvare	1
<i>Sylvia atricapilla</i>		<i>Pica pica</i>		<i>Cinclus cinclus</i>	
Domherre	24	Koltrast	3	Sädesärla	1
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>		<i>Turdus merula</i>		<i>Motacilla alba</i>	
Gransångare	24	Nötväcka	3	Tretåig hackspett	1
<i>Phylloscopus collybita</i>		<i>Sitta europea</i>		<i>Picoides tridactyla</i>	
				Summa	1610

Kungsörn i Jämtlands län 2006

Tomas Bergström och Ulla Falkdalén

Antalet häckningar i länet blev detta år mycket få. I landskapet Jämtland lyckades endast ett(!) par med häckningen. Häckningen resulterade i två flygga ungar. Örnarna verkade som helt borta, de flesta boplatserna var helt orörda. I landskapet Härjedalen lyckades kungsörnarna något bättre med åtta lyckade häckningar och sammanlagt nio ungar. Totalt för länet ger detta nio häckningar och elva ungar. Detta är det lägsta resultatet sedan projektet startade 1999. För Härjedalens del finns data från början av 1980-talet men inget år har varit sämre än detta. Under året har 95 revir besökts och i 33 av dessa kunde par konstateras. Årets svaga häckningssiffror kan ställas mot att vi idag känner till 125 revir i länet, och att i alla fall 76 av dessa är aktiva i betydelsen att de använts åtminstone något av de senaste fem åren.

Åtta ungar ringmärktes, och två av dessa försågs med satellitsändare inom forskningsprojektet vid Storrun i Krokoms kommun. Projektet syftar till att undersöka vindkraftens effekter på fågellivet i fjällen, och i projektet ingår satellitsändarstudier på kungsörn. Under senhösten tappades dock kontakten med en av satellitsändarna. Möjligtvis har ungen förolyckats av någon anledning eller så har sändaren slutat att fungera. Den andra ungen lyckades bättre och observerades vid en örnutfodringsplats i Dalsland under januari 2007.

Under året har vi även kunnat följa de tre ungar som i samma undersökning förseddes med satellitsändare 2005. En av ungfåglarna tappade sin sändare på väg norrut i slutet av april 2006. Sändaren kunde lokaliseras till ett kalhygge ca en mil norr om Österund. Den hade märken som tydde på att örnens hackat på den. Inga fjädrar eller andra rester av någon örn kunde återfinnas på platsen, så örnens hade sannolikt gjort sig av med sändaren och där efter flugit vidare. Men de två andra sändarna har fungerat felfritt under året.

En av örnhanarna som märktes 2005 har tillbringat vintern i trakten av Finspång (Figur 1). Samma örn övervintrade förra vintern i närlheten av Forsmark. Honan som märktes sommaren 2005 befann sig början av november 2006 i närlheten av Femunden i Norge, ca 300 km söder om boplatserna och förflyttade sig sedan till norra Dalarna i december, innan den begav sig norrut till Härjedalen på sin flyttning tillbaka mot hemområdet. Förra vintern tillbringade örnhonan i Härjedalen, som mest 200 km från boplatserna i Oldfjällen. Det ser alltså ut som om örorna har förflyttat sig längre söderut denna vinter än den förra.

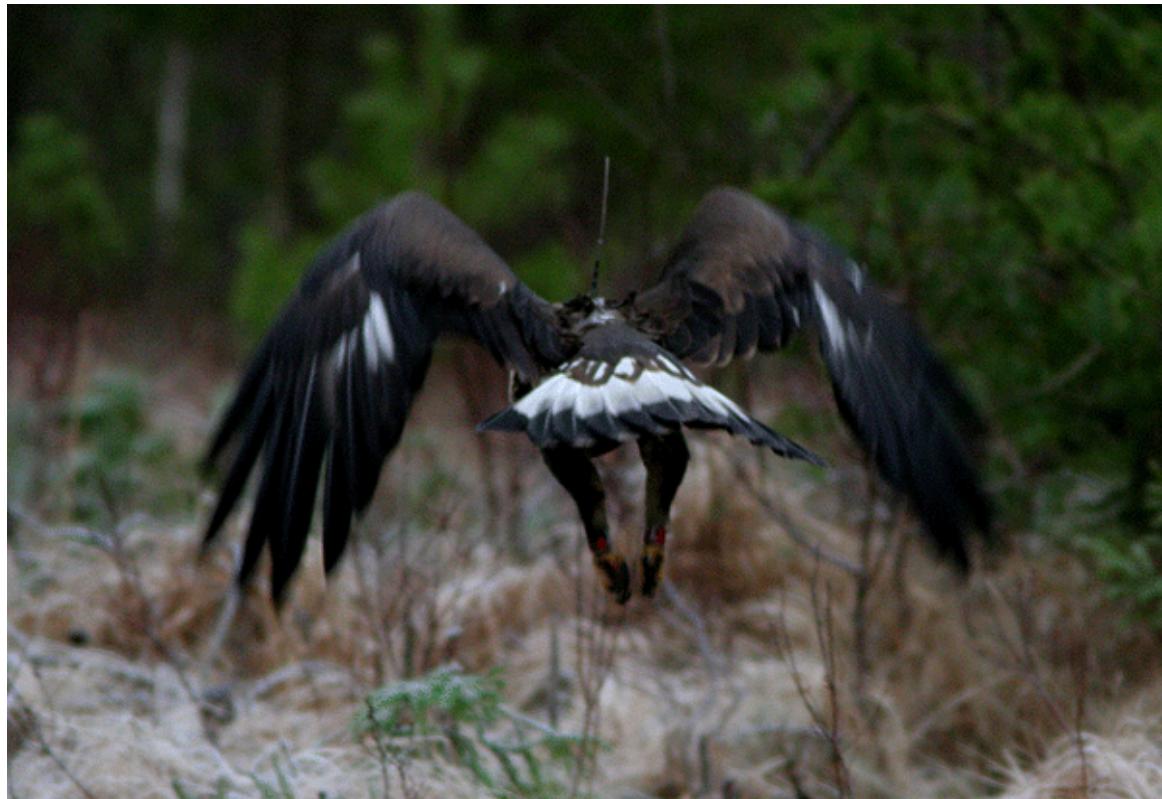
Undersökningen har givit viktig kunskap om kungsörnarnas rörelser både inom hemområdet och under flyttningen. Det har bl a visat sig att ungfåglarna återkommer till hemområdet efter vinterflyttningen.

Tack

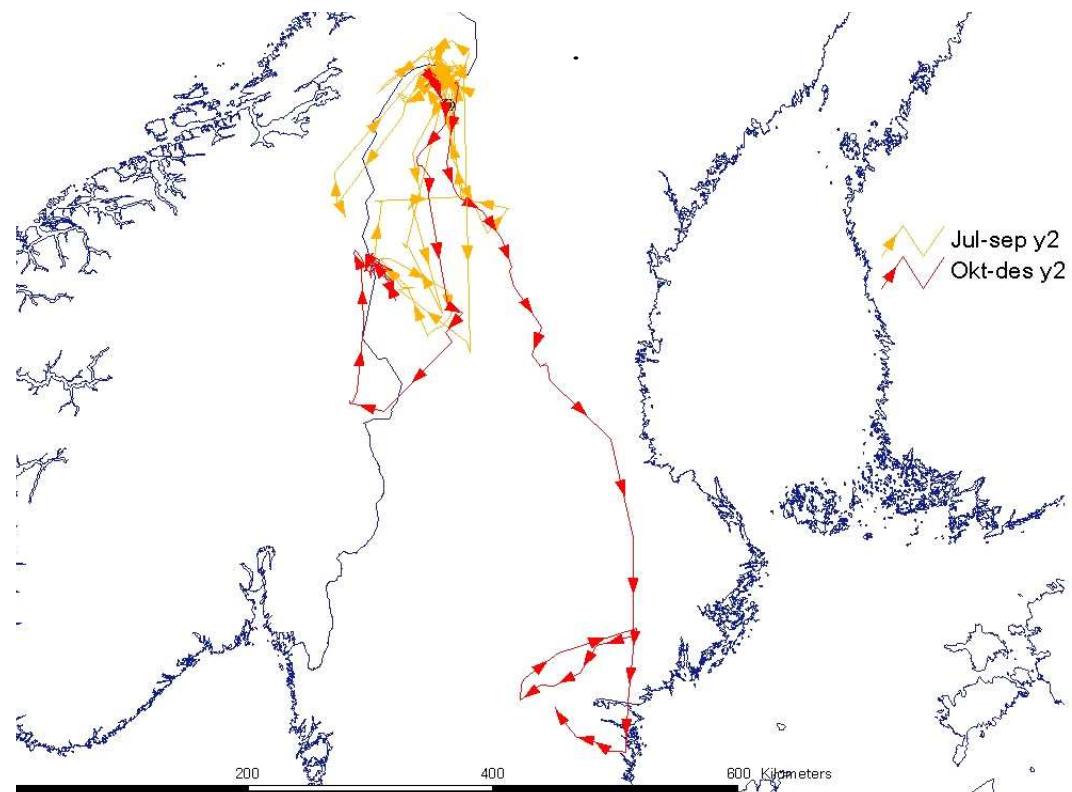
Tack till Alvins fond, Naturvårdsverket och till Länsstyrelsen i Jämtlands län för bidrag till Projekt Kungsörn Jämtland-Härjedalen. Tack också till ”Vindval”, Energimyndigheten, som har finansierat satellitsändarstudien på kungsörn.

Forskning om miljöeffekter av vindkraftverk

En kungsörn (*Aquila chrysaetos*) med satellitsändare på ryggen. Foto: Sture Orrhult

Figur 1. Två satellitmärkta kungsörnsungars rörelser under deras andra levnadsår. Notera att fåglarna kommer tillbaka till området de är födda i under sin andra sommar. [Trajectories of two satellite-tagged Golden Eagles during their second year. Note that this species tend to return to the hatching area during the second summer]

Projekt Jaktfalk 2006

Ulla Falkdalén

Projekt Jaktfalk är ett forsknings- och fågelskyddsprojekt som drivs som ett samarbete mellan SOF och JORF. Projektet har sedan 1994 på ideell basis inventerat jaktfalk i Jämtlands- och Härjedalsfjällen. Projektets syfte är att öka kunskapen om jaktfalken och de faktorer som påverkar jaktfalken och dess beståndsutveckling.

Vinterinventering sker i slutet av mars och första hälften av april. Resultaten av påbörjade häckningar följs upp under juni månad. Direkta eller indirekta störningar av vandringsleder, skidturism och snöskotertrafik noteras av inventerarna. Projektet är även engagerat i frågor som kan påverka jaktfalken, såsom småviltjakt och utbyggnad av liftanläggningar, kraftledningar och vindkraftverk i fjällen.

Fältarbetet i Projekt Jaktfalk sköttes under 2006 av ett tiotal ornitologer i samarbete med Länsstyrelsens naturbevakare.

Säsongen 2006 blev den hittills sämsta under projektets historia. Endast 16 av 50 kända revir var besatta. Endast 10 jaktfalkungar producerades fördelat på fyra häckningar, varav tre i Jämtland och en i Härjedalen, vilket gav ett medeltal på 2,5 ungar per häckning. Resultatet per besatt revir var 1,6 ungar. Orsaken till det dåliga resultatet var sannolikt den dåliga riptillgången. 2006 var ett bottenår och Länsstyrelsen var i år tvungen att avbryta små-

Jaktfalksyskon (*Falco rusticolus*). Foto: Patrik Olofsson

viltjakten i flera områden redan efter ett par veckor på grund av brist på ripor. Även smågnagarna hade ett riktigt bottenår. Då inga jaktfalkar häckade i Sösjö-Offerdalsfjällen kunde inga nya satellitsändare monteras på jaktfalk under 2006 i den specialstudie som görs inför utbyggnad av Storruns vindkraftanläggning.

Tack

Varmt tack till projektets bidragsgivare och gynnarre 2006; Alvins fond och Länsstyrelsen i Jämtlands län och speciellt tack till Nils Nilsson i Nyhem som bidrog till jaktfalkprojektet genom en julgåva från sin dotter Ann-Catrin!

Många tack också till följande personer som medverkat i fältarbetet eller rapporterat enstaka observationer: Bengt Warensjö, Alf Nordin, Gunnar Lind, Lars Falkdalén, Torgeir Nygård, Tomas Bergström, Erik Hemmingsson, Benkt Aspman, Göran Andersson, Patrik Olofsson, Tor Persson, Dan Norberg, Martin Berg och Pekka Bader, samt naturbevakarna Christer Edsholm, Alf Kjellström, Håkan Berglund, Bert-Ivan Mattson och Lars Liljemark.

Ringmärkning av unga jaktfalkar (*Falco rusticolus*). Foto: Bengt Warensjö.

Kungsörn och jaktfalk i Härjedalen 2006

Bengt Warensjö

Dåligt år för kungsörnen

Kungsörnarna i Härjedalen hade tre goda år i följd innan år 2006. 23 års sammanhangande statistik över häckningsframgång i ett stort antal revir visar att sådant sällan inträffar. Ett lyckat år brukar direkt följas av ett betydligt sämre resultat, så det kanske inte var så konstigt att häckningsresultatet 2006 (Tabell 1) blev det sämsta på många år. Men kungsörnens häckningar styrs inte av statistik, utan av de förutsättningar som ges av väder och andra förhållanden.

Tabell 1. Resultatsammanställning för Projekt Kungsörn 2006, Härjedalen - område D. Resultat för 2005 presenteras för jämförelse.

	2006	2005
Revir		
- kända	46	46
- kontrollerade	37	38
- besatta (ad. par)	17	24
- andel besatta revir	46%	63%
Häckningar		
- antal lyckade	8	14
- antal misslyckade	3	6
- antal ungar	9	23
- antal dubbelkull	1	9
- antal två år i rad	2	5
- antal tre år i rad	0	4
- häckn / besatt revir	47%	58%
- häckn / kontr. revir	22%	37%
- födelsetal / kontr. revir	0,33	0,61
- födelsetal / lyck. häckn.	1,13	1,64
Ringmärkning		
- antal ringmärkta	6	21
- antal färgmärkta	6	19

Ringmärkning av unga kungsörnar (*Aquila chrysaetos*) i juni 2006. På bilden är Alf Nordin på väg upp i det imponerande boet. Foto: Bengt Warensjö

Bakgrunden till de fåtaliga häckningarna 2006 är antagligen en kombination av flera olika faktorer. En viktig sådan var nog den blötsnö som i inledningsskedet av ruvningsperioden drabbade stora delar av Norrland. Våren fortsatte sedan att bli sen och kall, och ytterligare ett kraftigt snöfall i Härjedalen omkring den 24 maj då ungarna är mycket små förvärrade antagligen situationen för en del par. Jag kunde vid inventeringen konstatera att flera revir hade bon som grönsmyckats och därmed varit besatta en tid. Reproduktionen av skogsfågel och ripor varierade stort mellan olika områden och hade säkert också stor betydelse. Kungsörnarna i landskapet fick trots allt ett bättre resultat än övriga Norrland. Det visar, tror jag, att Härjedalens skogar och berg är mycket väl lämpade för arten.

Ripjakten svår konkurrent för jaktfalken

Jaktfalkarna i landskapet har svårt att komma igen. Av elva inventerade revir lyckades som vanligt bara det framgångsrika paret Idun, som i år fick fyra ungar av vilka samtliga ringmärktes. Tre revir har haft närvaro av ensamma falkar.

För första gången sen den fria ripjakten infördes 1993, var Länsstyrelsen i Jämtland tvungen att efter bara några veckors jakt i år avlysa flera områden på grund av dålig tillgång på ripor. Det är kanske inte så märkligt att falkarna sällan syns till i den härjedalska fjällvärlden numera. Jag ser ingen annan lösning än att jakten måste begränsas både i tid och rum. Det finns ett bra exempel från Island, där ripjakten förbjöds under några år, vilket ledde till att både ripor och jaktfalkar ökade i antal.

Finns det mer än hundra dubbelbeckasinlekar i Jämtland?

Robert Ekblom

En viktig del av Naturvårdsverkets nyligen sjösatta åtgärdsprogram för dubbelbeckasin är uppbyggnad av aktuell kunskap om artens förekomst i Sverige. Ånnsjöns fågelstation bidrar med inventeringar inom sitt undersökningsområde, men också andra delar av fjällkedjan genomsöks systematisk. I juni 2006 inventerade jag lämpliga dubbelbeckasinmiljöer i Jämtland och Härjedalen tillsammans med nio fältassistenter anställda av Länsstyrelsen i Jämtland och fann ett tiotal nya lekar.

Elva helt nya lekar

Totalt inventerades 122 km² i Jämtland/Härjedalen (och en liten bit in i södra Lappland), och sammanlagt 20 lekar besöktes. Utav dessa var fyra kända lekar som besöktes för att få aktuella uppgifter om deras storlek. Fem av lekarna hade vi gamla rapporter på och visste att de skulle finnas någonstans i området, men hade ej uppgifter om deras exakta positioner. De resterande elva lekarna var helt nya för mig och de flesta av dessa har sannolikt inte observerats av någon mänsklig tidigare. Dessutom fick vi in andrahandsuppgifter om ytterligare tre lekar i området. En tabell över de områden som inventerats av de tre grupperna under sommaren 2006 återfinns nedan.

Totalt känner vi nu till 34 aktiva dubbelbeckasinlekar i Jämtlands län. Detta motsvarar kanske mellan en tredjedel och en fjärdedel av det totala antalet.

Tabell. Områden som inventerats för dubbelbeckasin sommaren 2006.

Område	Inventeringsdatum	Karta	Lekar
Fisklöstjärnen, Rogen	5 - 6/6	172 A Rogen	0
Ljusnedal	8 - 9/6	182E, 172D	0
Hårdänget	11 - 15/6	182B	1
Ljungdalens	13 - 18/6	182B, 182D	3
Ramundberget	18/6	182E	0
Kroktjärnen	10/6	182E	0
Morvallen / Vivallen	7/6	182E	0
Moruet, Långmyren	5/6	Z1	0
Brattlifjället / Floarna	17 - 18/6	Z1	1
Rauddeck	19/6	Z1	0
Storfjället / Tvärlidklumpen	6 - 11/6	Z1	2
Klimpfjäll	12 - 16/6	AC4	1
Skalstugan	5/6	Z4	0
Kodalshöjden	6 - 8/6	Z4	3
Åreskutan	19 - 20/6	192D	1
Renfjället	9 - 11/6	192D	2
Getan	12/6	Z5	0
Grofjället / Välliste	14/6	192B	0
Lillvalen	13/6	192B, 192D	1
Nordhallsfjället	17 - 18/6	192D, 202B eller Z4	3
Skurdalshöjden	16/6		2

let lekar i länet (uppskattat genom mängden lämpliga miljö i området), så det bör finnas en hel del kvar att hitta om man letar på rätt ställen! För dig som vill ut och leta efter fler hittills okända lekar är tipset att söka igenom måttligt sluttande översilningsmyrar vid eller strax ovan trädgränsen, gärna med tuvor och enstaka videsnår. Spelet är som intensivast nattetid mellan kl 23-02 i början och mitten av juni.

Du kan också bidra

Under sommaren kommer vi att fortsätta att inventera för åtgärdsprogrammet, men fokusera på lämpliga miljöer i Lappland. Något som direkt berör skådare i Jämtland är att jag hoppas kunna starta upp ett beståndsövervakningsprogram i Jämtland/Härjedalen redan nu till sommaren. I korhet går detta ut på att en eller flera personer ansvarar för att regelbundet inventera ett visst område, mot viss ekonomisk ersättning. På så sätt hoppas vi kunna följa dubbelbeckasinpopulationens variationer över en längre tid, och klaralägga om beståndet ökar, minskar eller ligger på en stabil nivå. Kontakta mig gärna om du har frågor kring dessa planer, eller önskar mer information om hur inventeringen går till!

E-post: robert.ekblom@ebc.uu.se Telefon: 018-471 26 88. Postadress: Robert Ekblom, avd f Populationsbiologi, EBC Uppsala universitet, Norbyvägen 18 D, 752 26 Uppsala.

Radiopejling och mp3-spelare på fjället

Inom ett eller två år är vi klara med den grundläggande inventeringen av samtliga lämpliga dubbelbeckasinmiljöer kring Ånnsjön och Storlien. Projektet kommer då att övergå i en ny fas där populationen i huvudsak kan följas genom betydligt mindre tidskrävande besök på de kända lekarna. Vi kommer också att genomföra specialstudier av enstaka lekar, och hoppas därigenom få ny kunskap om hur vi bäst bevarar den befintliga populationen.

Tillsammans med Robert Ekblom vid Uppsala Universitet har Föreningen Ånnsjöns fågelstation beviljats betydande ekonomiskt stöd från olika forskningsstiftelser för att under sässongen 2007 inleda dessa specialstudier. Pengarna kommer att användas till utrustning för radiopejling, ljudinspelning och ersättning till projektassistenter.

Vad gör beckasinerna på dagen?

Ett tänkbart kortsiktigt hot mot dubbelbeckasinen i fjällen är storskalig utbyggnad av vindkraftverk, åtminstone om utbyggnaden inklusive tillfartsvägar etc förläggs på eller mycket nära en befintlig lek. En viktig fråga är därför hur stort område runt leken som beckasinerna behöver för häckning och födosök. För att svara på denna fråga kommer vi att märka ett antal dubbelbeckasiner med radiosändare och försöka följa dem under den tid på dygnet då de inte befinner sig på leken. Genom att ta reda på hur långt ifrån leken de rör sig kan vi inte bara bestämma hur stort deras födosöksområde är, utan också få en uppfattning om hur vi ska tolka observationer av enstaka dubbelbeckasiner under dagtid. Indikerar observationen en hittills okänd spelplats, eller hör den till en känd lek några kilometer bort?

Genom att märka honor med radiosändare hoppas vi också kunna hitta de boplatser där äggen läggs.

Spridningen av boplatser runt en lek kan ge information om hur många beckasiner ett givet område kan hysa, och ge en ide om hur tätt lekarna kan förväntas ligga. Vi hoppas också att förstå vilka områden nära en lek som är viktiga att skydda vid eventuella ingrepp i miljön. Radiomärkningen och efterföljande pejling av märkta fåglar kommer att ledas av Robert Ekblom, och utföras i juni av en eller ett par assistenter parallellt med fågelstationens egna inventeringar av nya områden.

Hur många beckasiner spelar på leken i natt?

Ett problem vid inventering av framför allt lite större dubbelbeckasinlekar med intensivt spel är att det kan vara svårt att särskilja individuella strofer, och därmed räkna antalet spelande hanar. Vi kommer därför att göra försök med efterhandsanalys av inspelade ljud från en lek, och räkna antalet strofer med hjälp av datorprogram. Preliminära studier av inspelade dubbelbeckasinläten visar att de bubblande klickljuden bildar ett typiskt mönster som är relativt enkelt att identifiera i ett så kallat spektrogram (en grafisk bild av ljudet). I denna grafiska bild går det också att särskilja två strofer som yttras nästan samtidigt, och vi hoppas därför att kunna bestämma antalet spelande hanar med mycket större noggrannhet än vid direktobservation. Under detta första försöksår kommer vi att använda mycket enkel utrustning i form av mp3-spelare med inspelningsfunktion. Tack vare den snabba utvecklingen inom nöjeselektroniken så kostar dessa numera inte mer än ett par hundralappar, men kan ändå spela in 10-15 timmar ljud. Ljudkvaliteten är begränsad, men beräknas ändå vara tillräcklig för detta syfte. Om försöket slår väl ut öppnas vägen för automatisk inventering av en eller ett par lekar under hela nätter, och vi kan då få fram helt ny information om antalet spelande hanar, spelets intensitet, när det börjar och slutar osv.

Ringmärkning och sträckobbservationer i Storlien

Peter Carlsson

I Handöl och Ånnsjöns delta ringmärker vi framför allt lokalt häckande fåglar, till skillnad från många fågelstationer längs kusterna. Att känna till fåglarnas ursprung ger en extra dimension till eventuella återfynd, och kan vara mycket värdefullt i många sammanhang. Märkningen av häckande fåglar ger oss också möjlighet att studera lokala rörelser i höstflyttningens inledningsskede. Vi har hittills inte utnyttjat denna möjlighet och vet därför mycket lite om hur Ånnsjöns fåglar påbörjar sin flytt-

ning. Fjällmassiven rakt söderut kan antas utgöra ett hinder som fåglarna ogärna börjar med att passera, och då återstår i princip ett östligt och ett västligt alternativ. Vilka arter väljer vilket alternativ?

Första veckan i september 2006 provade jag att ringmärka småfåglar vid slamdammarna i Storlien. Tanken bakom försöket är att om Ånnsjöns fåglar väljer en västlig rutt är det rimligt att tro att de pas-

serar samma dalgång som vi mäniskor valt att bygga både järnväg och bilväg genom, och om flyttningen inleddes i måttligt tempo bör en och annan välja att rasta vid de insektsrika slamdammarna. Vi har enstaka återfynd från Trondheimstrakten som antyder att en del kortflyttande arter, t ex finkar och trastar, väljer det västliga alternativet, och en anledning kan vara det förhållandevis milda höstklimate vid Atlantkusten. Nätfångst i dalgången skulle kunna svara på om fler arter, inklusive långflyttare som lövsångare, väljer denna västliga inledning på höstflytten.

Försöket slog väl ut såtillvida att med bara fyra nät kunde ett femtiotal individer märkas under första dagen. Framför allt fångades unga sävsparvar, men fångsten var ganska varierad med bland annat gransångare, järnsparvar och blåhakar i näten. Totalt märktes 87 individer av 11 arter (se tabell) under de två morgnar som vädrat tillåt nätfångst. Inga återfynd av våra märkningar från Ånnsjön gjordes dock, men detta är helt väntat med tanke på hur liten den totala fångstinsatsen var. En rimlig giss-

ning är att de flesta unga sävsparvarna som märktes hade kläckts i fågelskyddsområdet helt nära slamdammarna. Lokalen erbjuder många bra nätplatser på en koncentrerad yta och är mycket lättillgänglig med bil, vilket gör den attraktiv som filial till fågelstationen. Marken var dock oväntat hård, och ett spett skulle ha gjort underverk för upplaceringen av nätkäpparna!

En mycket intressant observation var det sträck av framförallt bergfink som gick längs dalgången medan jag ringmärkte. Båda dagarna noterades ett ihållande flöde av små flockar med några tiotal individer i varje under ett par morgontimmar. Flockarna kom faktiskt flygande längs järnvägen och passerade på låg höjd rakt över mig. Detta visar med stor tydlighet att dalgången från Storlien ned mot Trondheim är en viktig sträckled, och det vore naturligtvis intressant att genomföra mer kontinuerliga observationer i slutet av sommaren och början av hösten för att få en uppfattning om sträckets omfattning.

Tabell. Ringmärkta fåglar vid slamdammarna i Storlien i september 2006.

Sävsparv <i>Emberiza schoeniclus</i>	66	Bergfink <i>Fringilla montifringilla</i>	2	Sädesärla <i>Motacilla alba</i>	1
Gransångare <i>Phylloscopus collybita</i>	6	Järnsparv <i>Prunella modularis</i>	2	Talgexe <i>Parus major</i>	1
Blåhake <i>Luscinia svecica</i>	3	Lövsångare <i>Phylloscopus trochilus</i>	1	Talltita <i>Parus montanus</i>	1
Ängspiplärka <i>Anthus pratensis</i>	3	Rödhake <i>Erythacus rubecula</i>	1		

Vetenskapliga publikationer

Att göra insamlad kunskap tillgänglig för omvälden är en av grundpelarna inom all forskningsverksamhet, både på amatörnivå och för professionella forskare. Det mest etablerade sättet att sprida nyfunnen kunskap på är att publicera sina resultat i välkända tidskrifter som anlitar andra forskare inom samma ämnesområde för att granska innehållet i alla uppsatser, s k *peer-review*.

Ornis Svecica som ges ut av Sveriges Ornitolologiska Förening är en sådan tidskrift, och nyligen publicerades där två uppsatser med anknytning till Ånnsjön.

Sextio års noteringar om flugsnapparens ankomstdatum

Sjöberg, Nils, Ankomstdatum 1948–2006 och häckning 1978–2006 i Jämtland för svartvit flugsnappare *Ficedula hypoleuca*, rödstjärt *Phoenicurus*

phoenicurus och lövsångare *Phylloscopus trochilus*, ORNIS SVECICA 16: 118–126 (2006)

Nils Sjöberg, Strömsund, har sedan 1948 noterat ankomstdatum för svartvit flugsnappare, rödstjärt och lövsångare på sammalagt fyra olika platser i Jämtland. Han har också följt häckningsresultat i 300 småfågelholkar sedan 1978, vilket vi fått ta del av i tidigare årsrapporter från fågelstationen. Nu har detta imponerande material sammanställts i en mycket intressant uppsats.

De nästan sextio år långa tidsserierna för ankomstdatum visar att i Jämtland kan du förvänta dig att höra flugsnapparen 7 maj, rödstjärten 8 maj, och lövsångaren 11 maj. Att alla tre arterna är s k datumflyttare visar den måttliga variationen kring dessa datum, även om det finns extrema år då ankomsten varit tiotalet dagar förskjuten åt endera

hället. Över hela tidsperioden kan författaren inte påvisa någon trend som tyder på förändringar i ankomstdatum, vilket stämmer bra med oförändrade april- och majtemperaturer uppmätta på Frösön. Dock är tidsserien insamlad på fyra olika platser genom åren, och om man ser till de senaste 30 åren då ankomstdatum noterats enbart i Strömsund kan man skönja en svag trend mot allt tidigare ankomstdatum.

En statistiskt säkerställd och mer oroande trend är att antalet häckande flugsnappare minskat med omkring en fjärdedel sedan holkstudien inleddes i slutet av sjuttiotalet. Syftet var då att studera om försurning av miljön påverkade holkhäckande arter i Jämtland, genom exempelvis skalförtunning. Då häckningsframgången varit tämligen konstant (över 80% lyckade häckningar alla år utom två) utesluter Nils Sjöberg denna och andra lokala orsaker till det minskade antalet häckningar. Författaren antar att istället att orsaken står att finna i förhållanden under flugsnapparens flyttning eller övervintring.

Om det lokala klimatet i april och maj verkar ha liten betydelse för ankomstdatum, så är vädret i början av juni en avgörande faktor för häckningsframgången. Om det är regnigt och under tio grader mer än tre dagar i följd dör omkring hälften av alla kläckta ungar, enligt Nils Sjöbergs erfarenhet. Predation av t ex mård förekommer, men i förhållandevis liten utsträckning.

Svartvit flugsnappare står för tre av fyra häckningar i holkstudien. Den sista fjärdedelen domineras av talgoxe, och alla övriga arter står tillsammans för endast 4%. Antalet häckningar av talgoxe har varit konstant, även om en viss uppgång noterats på senare år. Rödstjärt har också ökat något, medan svartmesen minskat. De sistnämnda noteras dock i så små antal att några detaljerade mönster är svåra att se. Göktyta är en udda nykomling med tre häckningar 2005.

Nils Sjöbergs långa tidsserier är en mycket viktig referens för framtida studier, inte minst de som vi genomför på fågelstationen. Vårfåglarnas ankomsttider och eventuella förändringar i dessa på grund av globala klimatförändringar är ett hett forskningsfält för närvarande och diskuteras inte bara i ornitologiska facktidskrifter utan också högt ansedda generella vetenskapliga tidskrifter. Den svaga trend mot tidigare ankomsttider för svartvit flugsnappare som observerats i Strömsund kan bekräftas av en sökning i Svalan, där det på 2000-talet (sedan Svalan började användas regelbundet) finns många noteringar av alla tre arterna i Jämtland före 7 maj. Endast rödstjärten har dock hittills observerats redan i april.

En nyligen ringmärkt lövsångare (*Phylloscopus trochilus*). Foto: Caroline Greiser

Hur många dubbelbeckasiner häckar i Sverige?

Ekbom, Robert & Carlsson, Peter, Beräkning av dubbelbeckasinens *Gallinago media* bestånd i Sverige baserat på nya inventeringar vid Ånnsjön och Storlien, ORNIS SVECICA 17: 37-47 (2007)

De systematiska inventeringarna av dubbelbeckasinen i Ånnsjön-Storlien sedan 2001 har nu resulterat i en vetenskaplig uppsats. Materialet från Ånnsjöns fågelstation används tillsammans med vegetationskartor för att uppskatta hur många dubbelbeckasinlekar man kan förvänta sig att hitta i hela den svenska fjällkedjan. Eftersom arten numera bara häckar i fjällen ger detta också en uppskattning av den totala svenska populationen.

Robert Ekbom och Peter Carlsson har använt Naturvårdsverkets vegetationskartor över fjällkedjan, och identifierat närmare 900 km² lämplig biotop för dubbelbeckasiner. Runt Ånnsjön och Storlien har fågelstationens inventeringar visat att man hittar en lek per fyra km² lämplig biotop, och det leder till en uppskattning av omkring 230 möjliga lekar i hela svenska fjällen. En genomsnittlig lek består av åtta hanar, vilket betyder att omkring 1800 hanar spelar en vanlig försommarnatt. Författarna undviker att tala om antal häckande par då dubbelbeckasinen som arenaspelande art inte bildar par i traditionell mening. I uppsatsen antas dock att könsfördelningen är jämn i populationen, vilket skulle betyda att upp till 1800 honor kan skrida till häckning varje år.

(Forts. på sidan 30)

Kvadratrutan – ny spännande inventering

Thomas Holmberg

Vad kan man göra på fågelstationen en regnig dag? Projektet Kvadratrutan startade 2004 som resultat av spänande under en sådan dag. Vi försökte hitta på något man kunde göra trots att det regnar. Kvadratrutan är ett projekt som går att genomföra även under rätt dåligt väder, även om det givetvis inte är helt väderberoende.

Syfte och metodbeskrivning

I korta drag går Kvadratrutan ut på att genomsöka ett kvadratkilometerstort område och notera vilka fågelarter som finns där. Vi noterar antalet individer upp till fem och även häckningskriterier (revirhävdande, varnande, bofynd etc). Genom att sätta en gräns på fem individer underlättas inventeringen avsevärt. Man behöver inte hålla reda på alla sjungande lövsångare eller ängspiplärkor när de fem individerna är registrerade. Tidsåtgången skall vara 1,5-3 timmar beroende på terräng – varken mer eller mindre. Man kan alltså lätt inventera två rutor under en dag – även om det förstås kan ta en stund att ta sig till rutan. Rutorna är

identiska med de rutor som finns på alla moderna topografiska kartor i skala 1:50 000.

Syftet med Kvadratrutan är att kartlägga fåglarnas utbredning i Ånnsjön-Storlienområdet på en detaljnivå som vi hittills aldrig varit i närheten av att uppnå.

Exempel på spänande och hittills dåligt utforskade frågeställningar är om det finns lokala luckor i fåglarnas utbredning och på vilka höjd nivåer de olika arterna finns. Hur högt upp går exempelvis lövsångare? På vilka nivåer hittar man blåhaken? Vi kommer också att få ett bra underlag för att göra uppskattningar av totalpopulationen av olika arter när vi har en mer detaljerad bild av den ytmässiga utbredningen. Framför allt kommer vi att få ökade kunskaper om vanliga arters utbredning – sådana arter som man normalt inte gör noggranna noteringar om. De sällsynta arterna som vi fågelskådare alltid antecknar, de vet vi redan nu ganska bra var de finns.

Då det knappast är realistiskt att tro att vi kommer att kunna inventera alla kvadratruttor i området strävar vi efter att prioritera vissa rutor efter en modell som gör att vi får en någorlunda jämn täckning av ett område som sträcker sig från Sylarna i söder till norra änden av Norra Rensjön i norr, från norska gränsen i väster och till Kösjön, öster om Ånnsjön, i öster. Totalt omfattar det området mer än tusen rutor. Vår målsättning är att kunna inventera åtminstone 200 rutor under en femårsperiod.

Resultat

Fram till och med 2006 har vi inventerat 76 rutor och det är en bra start. De två första åren, 2004 och 2005, ser vi i första hand som prövoår och mer än hälften av alla rutor inventerades 2006. Redan nu har vi fått en bra fördelning av rutor, även om rutorna närmast Handöl varit lättast att nå (se karta). Den sydligaste rutan ligger strax söder om Sylarna och den nordligaste i nivå med norra Rensjön. De lägst belägna rutorna ligger kring Ånnsjön på cirka 530 meter över havet och den högst belägna är en ruta alldelens nära toppen av Storsnasen på 1340 meters höjd (Figur 1). Hittills har sju rutor med en lägsta nivå över 1100 meter inventerats. Totalt har 12 arter noterats på den nivån: ängspiplärka, fiskmås, fjällpipare, fjällripa, skärsnäppa, snösparv, drillsnäppa, blåhake, större strandpipare, stenskvätta, korp och ljungpipare.

Lavskrika (*Perisoreus infaustus*) är inte ovanlig i barrskogarna runt Ånnsjön, och kommer att påträffas i många kvadratruttor.

Stenskvättan (*Oenanthe oenanthe*) är en av tolv arter som påträffats på de högst belägna kvadratrutorna.

Ett exempel på hur projektet kan belysa hur högt olika arter går visas i Figur 2. Blåhaken finns främst på nivån 600-900 meter och en tendens är högre tätthet på högre nivåer tills den abrupt tar slut. Stapeln på nivån över 1000 meter representerar bara en individ. Generellt sett är blåhaken inte alls särskilt vanlig enligt våra hittillsvarande erfarenheter. Även där tättheten är som högst noteras den bara i ungefär var tredje kvadratkilometerruta. Desto vanligare är lövsångare som noterats i 100% av rutorna på längsta nivån (under 600 m). Förekomsten är fortsatt god upptill 800 meter, men sedan faller den raskt. Den högsta nivå

där lövsångare hittills noterats är 880 meter. Nu är i regel inte höjden densamma i en hel kvadrat ruta, men i de här exemplen är den angivna höjden den lägsta i rutan, så siffrorna får ses som minimivärden. Ännu så länge är de inventerade rutorna alltför få för att man ska kunna dra särskilt många slutsatser, utan exemplet har mer valts för att illustrera projektets möjligheter.

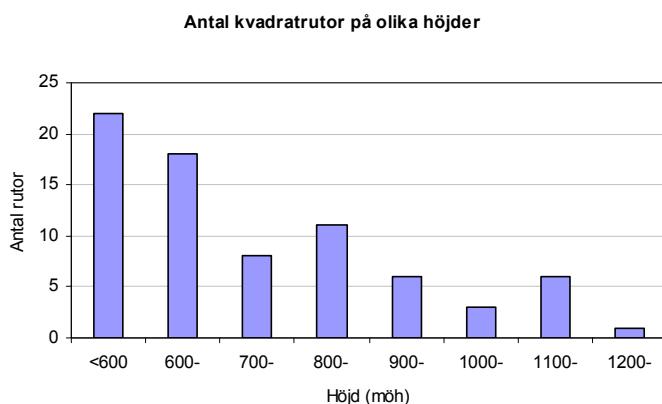
Vad händer till sommaren?

Varje ruta inventeras bara en gång. Det är mer värdefullt att få många rutor inventerade än att inventera samma ruta flera gånger. Eftersom projektet kommer att pågå under flera år kan variationer över tiden påverka resultatet. Men eftersom vi har flera andra projekt som pågår parallellt som mäter just förändringar från år till år kan de användas för att upptäcka sådana felkällor. Det vi får är en sorts ”ögonblicksbild” av en period på ungefär fem år. Givetvis kan inventeringen komma att göras om i framtiden. Metoden är enkel och lätt att beskriva. Rutorna är väldefinierade. Det är kanske någon gång i framtiden som det här projektet kommer att visa sig vara särskilt värdefullt som ett sätt att upptäcka mycket långsiktiga förändringar över perioder flera decennier. En utmaning för våra barnbarn?!

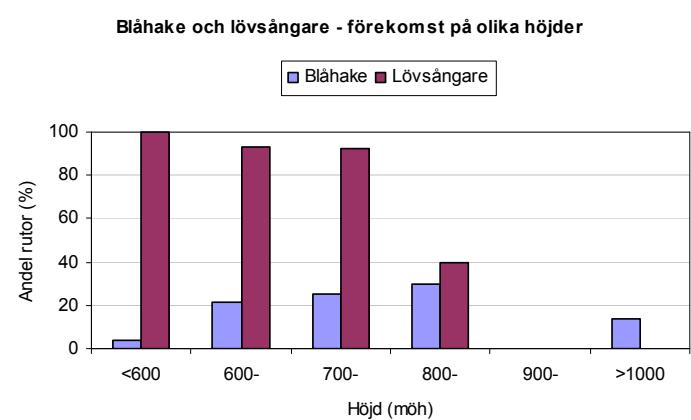
Under 2007 kommer vi att fortsätta med målsättningen att inventera minst 40 rutor, gärna fler. Ännu återstår många rutor i både skogsmiljö och uppå fjället. Du är välkommen att delta!

Tack

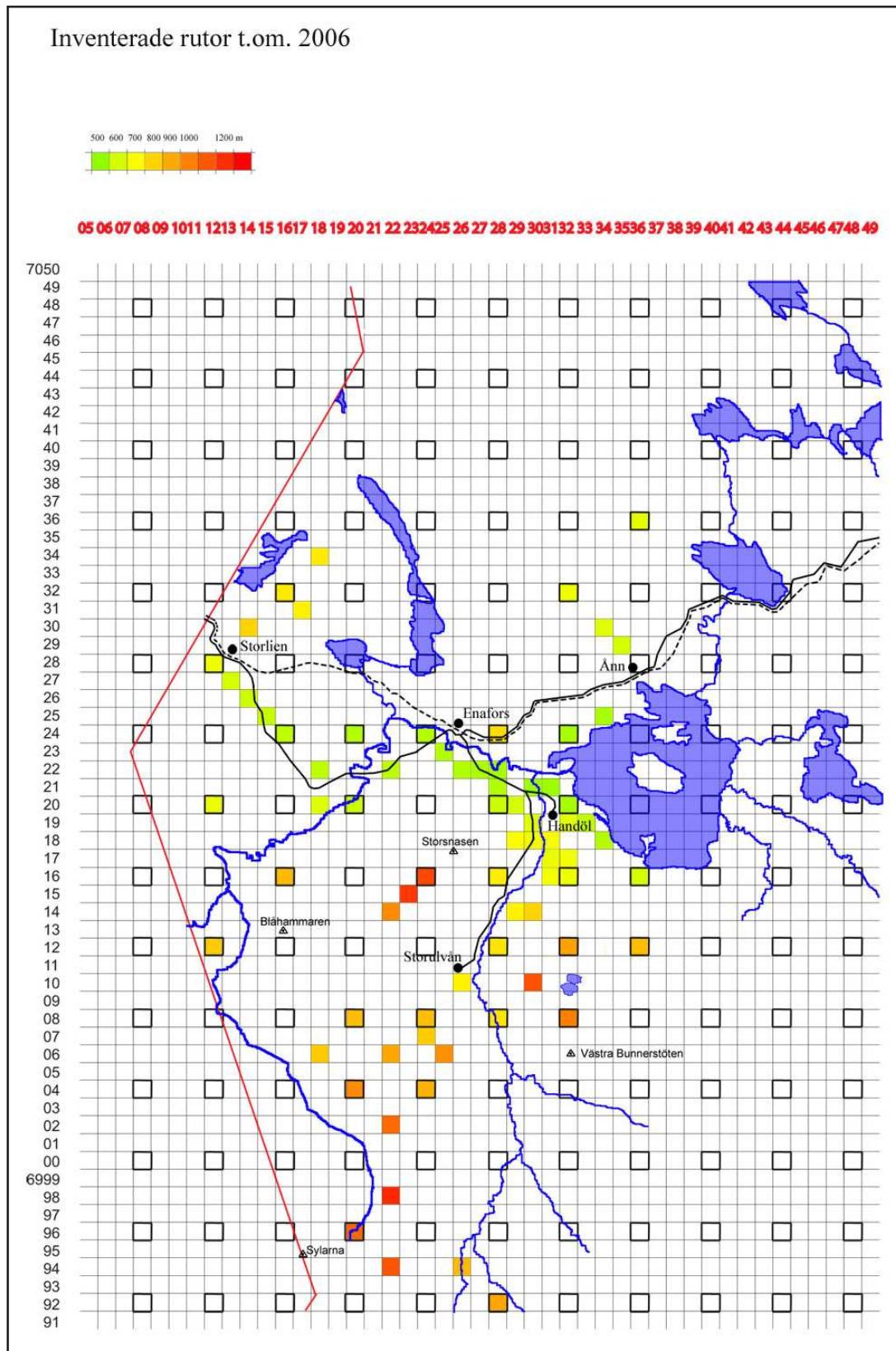
Till slut, ett stort tack för allas insatser under det gångna året. Många har inventerat men jag vill särskilt framhålla Kent Elofsson, Martin Berg, Johan Råghall och Anette Strand som gjorde grovjobbet under den här säsongen!

Figur 1. Antal inventerade rutor på olika höjder. [Number of censused standard squares on various altitudes (m.a.s.l.)]

Figur 2. Förekomst av blåhake och lövsångare på olika höjder. Staplarna visar andelen rutor på en viss höjd där arten observerats. [Distribution of Bluethroat (blue bars) and Willow Warbler (red bars) on various altitudes]

Karta över kvadratrutor. Inventerade rutor är färglagda, och färgen indikerar rutans lägsta höjd över havet. Inramade rutor är högst prioriterade. [Map showing the distribution of standard squares (1x1 km) in the extended study area of Lake Ånnsjön bird observatory. Framed squares are highest priority, colored squares are censused once up to and including 2006. The color scale indicates the average altitude, from green (500 m.a.s.l.) to red (more than 1200 m.a.s.l.)]

Projekt Dubbelbeckasin i västra Jämtland 2006

Johan Råghall

Det långsiktiga arbetet med att kartlägga dubbelbeckasinen förekomst i Ånnsjö- och Storlienfjället fortsatte under 2006, då fem inventerare under sista veckan i maj samlades vid fågelstationen i Handöl. Målet för årets projekt var dels att besöka och räkna dubbelbeckasiner på nio kända spelplatser (varav två är belägna på Åreskutan), dels att söka efter nya spelplatser i områden med för dubbelbeckasinen lämplig biotop. Särskilt prioriterat var de många blöta, svagt sluttande fjällsidorna norr om Storlien, mellan Skurdalssjön och Rensjöarna som på grund av sen snösmältning inte kunde inventeras under 2005. En annan högprioriterad uppgift var att fortsätta inventera Gräslidfjällets västra sluttning där uppgifter om en spelplats finns sedan tidigare.

Mycket snö igen

När vi samlades i Handöl i slutet av en mestadels kall majmånad kunde vi konstatera att snösmältningen även detta år var sen. Läget var inte riktigt lika ogynnsamt som 2005, men nyinventeringar norr om Storlien kunde i alla fall redan från början uteslutas. Vi hade dock ett flertal andra intressanta områden att ta oss an, inte minst platser varifrån det rapporterats observationer av enstaka dubbelbeckasiner under tidigare år.

Hög aktivitet trots oväder

Veckan inleddes med att besöka de närlägna lekarna på Högåsen respektive vid Stråton öster om Storulvån. Båda dessa var fortsatt aktiva och hyste liknande antal spelande hannar som de gjort de föregående åren. Detta trots kallt och ogästvänligt väder med nordvästliga vindar och ymnigt snöfall!

De kommande kvällarna åkte vi österut till Åre och Vålådalen/Vallbo. På Åreskutan var det full aktivitet på leken intill Getvalsbacken, medan leken i Ullådalen fortfarande var snötäckt. Vi genomsökte även några mindre områden av intresse kring Åreskutan, dock utan att finna några beckasiner. Detsamma var fallet i Vålådalen/Vallbo: Ett par små områden besöktes utan att några beckasiner påträffades.

Under resten av veckan kunde det kalla och tidvis snöiga väderet till trots samtliga resterande lekar utom den på Larsvalen besökas, och endast på den lilla leken på Stor-Visjövalen blev resultatet noll dubbelbeckasiner (liksom i fjol). I övrigt var aktiviteten hög på spelplatserna, vilket än en gång bekräftar att dubbelbeckasinerna vid sitt spel inte på

något sätt tycks vara beroende av vädret.

Lek äntligen funnen på Gräslidfjället

Mot slutet av veckan kunde vi genomföra en ordentlig inventering av ett större våtmarksområde på Gräslidfjällets västra sida, huvudsakligen sydost om den kraftledning som går genom området. Som nämnts ovan har uppgifter funnits om en dubbelbeckasinlek någonstans i detta område, och glädjande nog resulterade vår insats nu efterlängtat i en för projektet nyupptäckt ganska stor lek i sluttningen ner mot Enan, vilket skulle kunna vara den tidigare omtalade spelplatsen. Denna lek ligger ungefärd 735 möh, vilket är helt normalt inom vårt område.

Det blev således en lyckad avslutning på årets kalla dubbelbeckasinvecka! Senare i juni gjordes ytterligare viktiga insatser av andra personer: Leken i Ullådalen blev besökt, koordinatsatt och fyra spelande beckasiner kunde räknas in, leken på Larsvalen som upptäcktes 2004 besöktes och några rapporter om enstaka beckasiner uppstötta under dagtid kom in.

Åtgärdsprogram och framtidsplaner

Under våren 2006 gav Länsstyrelsen i Jämtlands län på uppdrag av Naturvårdsverket ut ”Åtgärdsprogram för bevarande av dubbelbeckasin”, författat av Robert Ekblom. Dessa åtgärdsprogram tas fram för hotade arter (dubbelbeckasinen klassas som missgynnad) som en del av arbetet med de nationella miljömålen. Länsstyrelsen i Jämtland är nationell koordinator för genomförandet av programmet för dubbelbeckasin, eftersom en betydande del av det svenska beståndet av arten återfinns i länet. Arbetet med programmet (som i första hand syftar till att identifiera så många spelplatser som möjligt för att på så sätt bättre på den bristfälliga kunskapen om artens uppträdande i Sverige) inleddes under sommaren, då ett flertal områden i länet med gott resultat inventerades med samma metodik som vi på fågelstationen använder.

Projektet som vi genomför på Ånnsjöns fågelstation nämns i programmet som en viktig del för insamlandet av ny kunskap samt att det bör stödjas så att regelbunden beståndsövervakning och ringmärkning kan fortgå inom vårt område. Givetvis känns det roligt och än mer stimulerande för fortsatta studier att projektet nu även blir en del i detta nationella arbete med att främja dubbelbeckasinen

(Forts. på sidan 30)

Fjällrutter – fågelinventering på hög nivå

Peter Carlsson

Ånnsjöns fågelstation ligger precis vid foten av fjällkedjan, och vad vore mer naturligt än att vi studerar fågellivet i en av Sveriges mest extrema miljöer – kalfjället! Sedan sommaren 2000 har vi regelbundet inventerat upp till 23 rutter där vi hittar högalpina arter som fjällpipare, skärsnäppa, fjällripa och snösparv.

De flesta rutterna (femton stycken) återfinns i vårt närområde, från Bunnerfjället i öster via Ulvåfjället och Blåhammaren till Storlien i väster. För att få mer jämförelsematerial har vi i detta projekt också inkluderat två rutter på Flatruet i Härjedalen och sex rutter i Stekenjokk i nordligaste Jämtland. Både Flatruet och Stekenjokk är mycket lättläggliga då de ligger vid bilväg som går över kalfjället, även om de ligger relativt långt från fågelstationens kärnområde.

I tabellen nedan summeras resultatet av årets inventeringar i vårt centrala undersökningsområde. Tabellen är sorterad efter hur många observationer som noterats av varje art, och i topp hittar vi inte oväntat ängspiplärka och ljungpipare – fjällhedens främsta karaktärsfåglar. Dessa arter noteras i stora antal på varje rutt, med ett undantag. Inga ljungpipare observerades på rutt BU3 som följer höjdkurvan 900 meter på Bunnerfjällens västra sida, och går genom relativt frodiga och buskrika marker strax ovan trädgränsen.

Gökar (*Cuculus canorus*).

Däremot noterades många lövsångare och gökar på denna rutt, precis som tidigare år. Dessa arter är vanliga, men bara på rutter på lägre höjd i närheten av videsnår och fjällbjörkskog. De flesta noterade lövsångare och gökar på dessa rutter hörs förmodligen på ganska långt avstånd, och observationerna säger därför mer om förekomsten i fjällbjörkskogen än på kalfjället.

Lappsparv är relativt vanlig i alla områden utom i Bunnerfjället. Förmodligen ligger dessa rutter för högt, mellan 900 och 1100 meter över havet. Vanligast är lappsparven på rutternas i Storlien som ligger på mer mättliga 750 till 800 meter över havet. Vid Blåhammaren noterades många lappsparvar på den lägsta rutten (ca 870 möh), men bara några få på nivån kring 1000 möh, så det tycks verkligen som att höjden spelar en avgörande roll för artens utbredning.

En motsatt utbredningstrend är tydlig för stenskvätta. Arten noterades på alla rutter på Bunnerfjället och Blåhammaren, men endast en rutt i Storlien. Både lappsparv och stenskvätta är arter man upptäcker på relativt nära håll, och därför noteras

Fjällabb (*Stercorarius longicaudus*). En art med oregelbundet uppträdande. Hela 33 individer observerades längs en rutt vid Blåhammaren 2006, men inga fjällabbar alls sågs på övriga rutter.

Tabell. Resultat från inventering av fjällrutter i Ånnsjöns närområde 2006. För att kunna jämföra antalet individer mellan olika rutter och olika arter presenteras antalet observationer per 10 km. Rutternas längd i km och genomsnittliga höjd i meter över havet anges ovanför varje ruttnamn.

[Results from fifteen line transect censuses on alpine heaths near Lake Ånnsjön in 2006. Numbers are given as observed individuals per 10 km. The table heading show the length of each line transect (km) and average altitude (meters above sea level), respectively]

Storlien					Blåhammaren			Bunnerplatån						Ulvå-tjäm	
	2,7	5,2	4,5	5,0	3,4	5,8	6,0	7,0	5,3	3,5	6,0	8,6	3,0	4,0	7,3
	780	750	750	810	750	870	900	1010	970	1070	900	1080	1040	900	930
Art	SO1	SO2	SO3	SO4	SO5	BL1	BL2	BL3	BU1	BU2	BU3	BU4	BU5	BU6	U1
Ängspiplärka	63	42	76	26	56	47	62	69	38	23	3	19	73	65	53
Ljungpipare	15	56	16	22	26	27	5	44	9	14		12	57	15	16
Lövsångare	4	17	18	8	26		55				17		7	33	14
Gök	7	6	1	8		2	13	1			2			13	
Lappsparv	44	42	13		3	13		4							3
Rödbena	11	6	22	2	3	19		9	4			3	3	5	4
Fiskmås				4	2	16		26	8			1	3		4
Stenskvätta					8	3	1	1	2	11	7	14	3	3	5
Fjällabb								33							4
Kärrsnäppa		21	4		3	9		6	4						
Rödinget-rast		2	7	2	18		8				5			3	
Ringtrast				4			13			7			5	4	
Blåhake	19	2	4				7				3		3		
St strandp. Enkelbecka-sin				2				13	2	3		1			3
	11	4	2		6	3		1					5	1	
Korp				7		3		3	4			1		3	1
Bergfink				2			7				2			5	
Fjällpipare							7				2			3	
Gräsiska				4				1							
Sjöorre	7		7				5								
Smaln. simsn.			9				7								
Björktrast			4					2							5
Bergand							2						13		
Dalripa				4								3	3		1
Snösparv									4			2			
Alfågel						3			2						
Fjällripa									6				3		
Drillsnäppa	4														1
Grönbena		2	2												
Skärsnäppa			4												
Smålom															3
Småspov															3
Stenfalk															1
Storlom											2			7	
Sävsparv		4						3							
Tornfalk															
Häger															
Järnsparf		2						2							1
Svärtा															

endast de individer som uppehåller sig nära rutten. Jämfört med gök och lövsångare kan vi här se att den yta vi täcker med fjällrutterna varierar mycket beroende på vilken art vi väljer att studera. Det kan därför vara nödvändigt att jämföra resultat från

fjällrutterna med resultat från kvadratrutorna om man till exempel vill uppskatta hur stor den totala populationen av en viss art är.

(Forts. på sidan 27)

Greetings from Poland!

Magda Zadroga

We wake up at 6 o'clock and see what the weather looks like. Unless it rains we stand up and after short breakfast we go to a ringing area! It's easy when we ring in Handöl at the river, but it's a lot harder when we need to get to the delta. Then we have to start the engine of the motorboat, which is not always easy! You never know what happens! But on the other hand the way to the delta is really beautiful! If we are lucky we can see a beaver or a group of divers. Or sometimes some people who camp on an island and are able to help you with the motor.

As soon as we get to the ringing area we start opening nets and wait for the first birds to show up. Then we check all the nets every hour to extract birds that get caught. We put them in small bags, take them to the ringing hut and there we ring them!

Most people would think we're crazy but that's one of the best ways for us to spend holidays. We are interested in birds and ringing them is great opportunity for us to learn a lot about them. We've learned a lot about recognising different species, ageing and sexing them. We could observe how different species moult. Next year I would like to pass an exam for license of bird ringer in Poland, so this knowledge is really valuable for me. By the way we collect some data which can be interpreted by scientist and help international projects of ringing migratory birds. We really enjoyed the time spent at the station.

We can do this in Poland, where we live, as well. But last year our curiosity brought us to Sweden. We wanted to see what work at a bird station in Sweden is like. We really liked it, so this year we decided to visit some other places. We wanted to try to observe and catch birds that are not easy to catch in Poland, that's why we decided to go further north! We applied for job in Ånnsjöns Fågelstation and bought tickets to Sweden as soon as we got the answer "You're welcome!" We came to Sweden on 17th August and hitch-hiked from the Skavsta Airport to Handöl. One of the first drivers told us that Jämtland is the most beautiful region of Sweden. And he was right.

We showed up in Handöl in the evening. The next day, after ringing, we climbed up in the mountains. We found a lot of cloudberry, which are extremely rare in Poland. And we've seen an astonishing view!

I spent four weeks in the station and Zosia and Ewa two weeks each.

Each day spent in Handöl was amazing. We've seen some birds we don't usually see in Poland, such as divers, Merlins and Siberian Jays. We caught also some interesting birds which are not that common in Poland: Bluethroats, Redpolls, Bramblings, Waxwings and Bullfinches are rarely caught at Polish ringing sites. What's more was new for us were reindeers! We don't have them in Poland.

We've learned also something about Swedish culture and cuisine! We visited the Storulvån hotel and took part in a "Syrstromingsfest"! That was a really unforgettable dish! But we also ate elk meat for the first time, and it was delicious! Especially this cooked by Stefan!

In the station we've met also really nice people. And we enjoyed our time.

We would really like to come back here and ring some more birds. Maybe next year! There are still lots of places near Handöl to explore and of course lots of birds to see and ring. My personal dream is to see a Hawk Owl in nature.

We would like to thank all people we've met at the station and especially Thomas for one of the most amazing holidays we've ever had!

See you next year!
Magda, Ewa and Zosia

Ewa Kominek och Magda Zadroga uppskattade att inte behöva bo i ett militärtält, vilket inte är helt ovanligt på polska fågelstationer. Foto: Peter Carlsson

En hälsning från Polen – kort sammandrag på svenska

”Vi kliver upp klockan sex och kollar vädret. Om det inte regnar, äter vi en snabb frukost och beger oss ut till ringmärkningsområdet. Det är inte alltid så lätt att få igång båtmotorn när vi ska till deltat, men det brukar ordna sig. Vägen dit är mycket vacker, och vi har ibland tur och ser en bäver, en lom, eller några campare som kan hjälpa oss om vi får problem med båten igen.”

Magda Zadrog beskriver hur hon och hennes två kompisar upplevde några ringmärkningsveckor vid Ånnsjöns fågelstation sommaren 2006. Alla hade tidigare erfarenhet av nätfångst från polska fågelstationer, och de ser ringmärkningen som ett bra sätt att lära mer om fåglar, tex köns- och åldersbestämning och hur olika arter ruggar. Kommande säsong hoppas Magda klara en polsk ringmärkar-examen.

Nyfikenheten fick dem att söka sig till södra Sverige redan sommaren 2005. De fick då mersmak och ville gärna komma längre norrut och uppleva flera spännande arter som inte är vanliga i Polen. Som polsk student måste man resa på låg budget genom Sverige, och Magda och hennes kompisar lyckades lifta hela vägen från Skavsta utanför Nyköping upp till Handöl, en tur till Trondheim, och hela vägen söderöver till Hammarö och Kvismaren där de fortsatte ringmärka sedan Ånnsjön stängt för säsongen.

Utöver nya fåglar fick de också chans att prova nya maträtter, där surströmming och älchkött gjorde särskilt starkt intryck. De hann också med en tur upp i bergen där de njöt av utsikten och alla hjorttron de hittade. Magda tackar alla trevliga personer de mötte på stationen, och hoppas kunna komma tillbaka någongång, om inte annat för att få se en hökuggla i sin rätta miljö!

Att lifta från Skavsta till Enafors är inte alls omöjligt om man bestämt sig för det!

(Forts. från sidan 25)

Andra arter som föredrar högre höjder och därmed kargare miljö inkluderar fjällpipare, fjällripa och snösparv. Vill du se dessa arter tycks Bunnerfjällen vara ett av de säkraste områdena, men huvudsaken är troligen att du rör dig nivåer kring 1000 moh och uppåt.

Att dokumentera fågellivet på kalfjället kan visa sig vara mycket värdefullt på lång sikt. I en uppsats från 2004 presenterar svenska forskare modeller som visar att 60-95% av Jämtlands kalfjäll kan vara täckta av skog inom bara 100 år på grund av den pågående globala uppvärmningen. I det mest pessimistiska scenariot kommer trädgränsen att klättra mer än 600 höjdmetrar, och endast rasbranter och motsvarande områden kommer att vara fria från skog. Konsekvenserna för fjällripa, fjällpipare

och andra arter som är specialiserade för ett liv på kalfjället är lätt att förstå, men förändringen kommer naturligtvis också att innehåra helt andra förutsättningar för exempelvis renskötsel och turistnäring. Vår dokumentation kommer inte att bromsa förändringen, men kan bidra till bättre och noggrannare förutsägelser om dess omfattning i tid och rum. Fortsatta inventeringar av fjällrutter och kvadratrutor är därför högt prioriterad verksamhet vid Ånnsjöns fågelstation.

Referens:

Moen, J., K. Aune, L. Edenius, and A. Angerbjörn. 2004. *Potential effects of climate change on treeline position in the Swedish mountains*. Ecology and Society 9(1): 16. <http://www.ecologyandsociety.org/vol9/iss1/art16>

Fågelstationen bygger ut!

De långlivade planerna på en mötes- och informationslokal i anslutning till fågelstationsbyggnaden i Handöl håller äntligen på att bli verklighet! Med ekonomiskt stöd från Åre kommun via Naturvårds-

gelsäsongen och vara tillgänglig även utan bemaning. Den ska stimulera till kunskapsutbyte och interaktivitet. Besökare ska kunna träffa andra, ta en fika, förmedla sina observationer och upplevel-

Den nya byggnaden uppförs i vinkel mellan de två befintliga huskropparna, och kommer att ha en plattform på taket för skådning ut över Lomtjärnsmyren. Ritning: Hans-Gunnar Nilsson.

verkets statliga bidrag till lokal och kommunal naturvård och en stor ideell arbetsinsats kommer föreningen snart att ha en ändamålsenlig lokal för vår utåtriktade verksamhet.

Vi vill skapa en mötesplats för både ortsbor och besökande turister. En mötesplats där man kan sätta sig ner och pusta ut, beundra utsikten över myrarna vid Ånnsjön, träffa andra och, inte minst, få information om vad området kan erbjuda av naturvården och fågelupplevelser. Redan idag får vi många spontana besök på fågelstationen, men vi saknar en lämplig miljö för att möta detta intresse. När den nya lokalen står klar sommaren 2008 ska fågelstationen kunna presentera sina forskningsresultat från snart 20 års studier och föra en dialog med besökande fågelskådare utan att inkräkta på medarbetarnas boende- och arbetsutrymmen.

Vi planerar en byggnad i direkt anslutning till befintliga huskroppar vid fågelstationen i Handöl. Den ska ha en golvyta på cirka 50 kvm. På taket ska finnas en observationsplattform med möjlighet att skåda ut över den fågelrika Lomtjärnsmyren. Inredningen ska vara enkel och robust; bord, stolar och informationsmaterial. Lokalen skastå öppen dagtid under få-

Hanna Eriksson och Hans-Gunnar Nilsson ser till att gjutformen får räta vinklar. Foto: Peter Carlsson

ser, få veta vad andra har sett och få information vad som är aktuellt på fågelfronten. För den som är ny i området ska det finnas fullödig information om var det finns fågeltorn och gömslen, vad man ska tänka på för att inte störa fågellivet i onödan, var man har bäst chans att träffa på områdets speciella arter osv. Här ska också finnas tillgång till referenslitteratur om naturvården i Västjämtland samt fauna och flora i allmänhet.

Enligt villkoren för Naturvårdsverkets statliga bidrag till lokal och kommunal naturvård kan ideella organisationer motfinansiera drygt 50% av den totala projektkostnaden mestadels i form av ideellt arbete. En stor del av detta arbete är direkt knutet till själva bygget, men också inventeringarna av de nya kvadratrutorna (se separat artikel) räknas in i planerna. Dessa inventeringar kommer att ge värdefull information om många fågelarters utbredning yt- och höjdmaxsigt i Åre kommunens fjällvärld. Kalfjället med angränsande vide- och björkregioner är miljöer där stora förändringar kan förutses i ett framtida scenario med påtagliga klimatförändringar. Fjällfåglar är högspecialiserade arter, och därmed starkt känsliga för konkurrens av motsvarande låglandsarter. Det känsligaste instrumentet för att spåra och kartlägga sådana förändringar är att följa förändringar i fåglarnas ytmässiga utbredning. Det kräver ett nytt angrepssätt med andra metoder än de vi hittills använt vid våra undersökningar av framförallt vadarfåglars och tätingars populationer på lägre nivåer runt Ånnsjön. Inventering av 40 kvadratrutor per år motsvarar 240 ar-

betstimmar inklusive transporter och dokumentation av resultat, vilket värderas till 48 000 kr enligt Naturvårdsverkets mall. Under 2006 la föreningens medlemmar under ledning av Hans-Gunnar Nilsson också ned mer än 500 arbetstimmar på planering, markberedning och de första konkreta stegen i byggandet. Dessa insatser resulterade i ritningar och bygglov, och sedan slutet av september finns en gjuten bottenplatta på plats i Handöl. Under vårvintern 2007 kommer väggar och tak att byggas på annan ort i sektioner som sedan transporteras till Handöl och reses direkt på bottenplattan.

En enkel, robust byggnad med anslutande observationsplattform och hopbyggd med den nuvarande fågelstationen har av Nilsson Byggkonsult AB kostnadsberäknats till 650 000 kronor. Detta inkluderar planering, produktion, material och arbete. Den är i det skicket fullt användbar som mötesplats och forum för informationsutbyte. Därutöver kan den inredas med utställningar av olika slag och mer avancerat informationsmaterial, men det blir ett senare projekt.

Grus är väldigt tungt och utan hjälp från Jan-Martin Göransson hade vi inte blivit klara med markarbetet så snart. Foto: Peter Carlsson

Fullt hus på årsmötet 2006

Föreningen Ånnsjöns fågelstations årsmöte avhandlades traditionenligt i samband med den arbetshelg i början av september då fältsäsongen avslutas och intrycken av densamma fortfarande är färska.

En viktig förändring är att den geografiskt utspridda styrelsen fick en lokal representant i Per-Anders Jämting, Ånn, som tillsammans med Hanna Eriksson, Huddinge, valdes in som suppleanter. I övrigt omvaldes samtliga ledamöter (Thomas Holmberg, Rödön; Benny Paulsson, Åre; Eva Jonsson, Nälden; Lars Falkdal-Lindahl, Östersund; Ulla Falkdal, Trondheim; Peter Carlsson, Huddinge; Michael Carlsson, Lund). Till revisorer omvaldes Eli-

sabeth Marklund och Ingvar Alkemar, båda Orrviken.

Föreningens ordförande sedan starten, Thomas Holmberg, meddelade att han önskar trappa ned på delar av sitt engagemang i föreningen, i första hand ansvaret för personalrekrytering och administration av ringmärkningsverksamheten. Styrelsen fick i uppdrag att finna en lösning inför fältsäsongen 2007.

I samband med årsmötet uppmärksammades att Thomas nyligen fyllt sextio med en kort ceremoni och en uppskattad smörgåstårta med för tillfället passande utsmyckning.

Eva Jonsson och Stefan Bergman är mätta och belåtna efter smörgåstårten. Foto: Peter Carlsson

(Forts. från sidan 19)

Tidigare uppskattningar av den svenska populationen av dubbelbeckasin är mer än 20 år gamla. Denna studie är alltså en välbehövlig uppdatering, och kommer att utgöra en aktuell referenspunkt för inventeringar i större skala inom Naturvårdsverkets nystartade åtgärdsprogram för arten. Säkerligen kommer uppskattningarna i studien att behöva justeras då nya inventeringsresultat blir tillgängliga. Det finns idag många frågetecken om hur väl förhållandena i Ånnsjöområdet speglar situationen i resten av fjällkedjan. Återfinns lekarna i samma miljöer? Är lekarna lika stora? Ligger lekarna lika tätt? Dessa och många fler frågor kommer förhoppningsvis att besvaras inom de närmaste åren.

(Forts. från sidan 23)
och dess livsmiljöer.

Under 2007 planeras dubbelbeckasinvekan genomföras i början av juni, alltså en vecka senare än de två senaste åren. Förhoppningen är att vi då kan få gynnsammare snöförhållanden och möjlighet att inventera de högprioriterade fjällen norr om Storlien, samt ett par till relativt otillgängliga områden högre upp i Enans dalgång. Om vi lyckas med detta behöver vi troligtvis bara en säsongs inventeringar till, innan vi kan anse oss ha täckt in samtliga lämpliga dubbelbeckasinbiotoper inom vårt område. Därmed bör vi också ha uppnått projektets första mål att finna samtliga spelplatser, och vi kan gå vidare med att göra effektiva beståndsövervakningar.

Tack

Gunnar och Lennart Andersson, Stina Dahlblom och David Skantz för väl utfört fältarbete under dubbelbeckasinvekan, samt Benny Paulsson för guidning till leken i Ullådalen.

Benkt Aspman och Robert Ekblom och hans medarbetare för senare rapporter från lekar som var snötäckta under dubbelbeckasinvekan.

David Berta för medhjälp vid inventering samt Martin Berg och Thomas Holmberg för rapporter om enstaka dubbelbeckasiner observerade dagtid. Projektet erhöll ekonomiskt stöd från Stiftelsen Alvins fond.

Rätt svar från sidan 10:
Buskskvätta (Saxicola rubetra).

Välkommen till Ånnsjöns fågelstation 2007

Vårt långsiktiga arbete med att kartlägga fågelfaunan kring Ånnsjön fortsätter sommaren 2007 med en rad spännande och roliga projekt. Vi behöver fågelinventerare från början av juni till början av juli för att inventera dubbelbeckasiner, myrfåglar och fjällfåglar. För ringmärkningen som pågår från början av juni till början september söker vi i första hand erfarna ringmärkare. Välkommen att delta i ett eller flera av våra projekt!

Inventera dubbelbeckasin!

Vi har en eller två säsonger kvar innan vi känner till samtliga lekar med den sällsynta dubbelbeckasinen i området kring Ånnsjön-Storlien. Hjälp oss hitta nya lekar 2-8 juni!

Räkna myrsnäppor och brushanar!

Sedan 1989 har vi regelbundet räknat våtmarksfåglar på myrar vid Ånnsjön och Storlien. Totalt 1600 hektar ska inventeras 10-20 juni.

Inventera fjällrutter!

Ett femtontal fjällrutter på 3-8 km är utlagda på fjällhed i Ånnsjön-Storlienområdet. De inventeras med linjekarteringsmetodik vid ett tillfälle mellan 10 juni-10 juli.

Gör en standardrutt!

Fågelstationen ansvarar för att inventera tre närliggande standardrutter som ingår i det nationella övervakningsprojektet.

Genomsök kvadratrutor!

Allmänna upplysningar

För alla projekt gäller att vi erbjuder gratis boende på den modernt utrustade fågelstationen i Handöl. Minst en vecka bör man kunna stanna, gärna längre. För dubbelbeckasinprojektet krävs normal hörsel och god kondition. Orienteringskunskaper, fjällvana och förtrogenhet med GPS är ett stort plus. För myrinventering, fjällrutter, kvadratrutor och standardrutter krävs goda fältornitologiska kunskaper med förmåga att känna igen alla normalt förekommande arter till utseende och läte. Dessa projekt kräver normal-god fysisk kondition med dagliga gångsträckor i obanan terräng som kan variera från några få kilometer till drygt 20 kilometer. Holkprojektet och dubbelbeckasinprojektet kräver inga ornitologiska förkunskaper.

Alla projekt kräver förmåga till strukturerat arbete som att föra noggranna anteckningar samt att läsa och ta till sig skriftliga instruktioner. För ringmärkningsprojektet krävs vana vid nätfångst och gedigen tidigare ringmärkingserfarenhet. I mån av plats kan även assistenter utan tidigare ringmärkningsvana tas emot. I alla projekt ingår också att skriva in insamlade uppgifter i olika datorprogram, tex Fagel (ringmärkning), Excel och Access, samt att rapportera resultat till Svalan.

För ytterligare information och anmälan kontakta:

Johan Råghall, johan.raghall@annsjon.org, 0730 - 44 98 86 (dubbelbeckasin)

Lars Falkdalén, lars.falkdalén@annsjon.org, 0705 - 45 54 36 (ringmärkning)

Thomas Holmberg, thomas.holmberg@annsjon.org, 0730 - 58 36 30 (övriga projekt)

En kvadratkilometerstor ruta inventeras under 1,5-3 timmar och alla observerade arter noteras. Rutorna är utlagda i all slags terräng i Ånnsjön-Storlienområdet. Många rutor är aldrig tidigare genomsökta av fågelskådare! Tid 10 juni-10 juli

Kolla holkar!

Ett hundratal småfågelholkar i Handöl kontrolleras regelbundet 1 juni - 15 juli. Häckande arter, kullstorlek, häckningsframgång noteras. Ungar och en del vuxna fåglar ringmärks.

Ringmärkning

Vid Handöl och i Handölsdeltat har vi sedan 1988 bedrivit standardiserad nätfångst och ringmärkning för att mäta ungfågelproduktion och följa populationstrender hos en rad tättingar. Tid: början av juni - början av september.

Avsändare:

Jämtlands läns Ornitolgiska Förening
c/o Jonas Westling, Midgårdsgatan 3e,
83145 Östersund

B-Föreningsbrev

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING
Vid definitiv eftersändning återsändes
försändelsen med uppgift om den nya
adressen.

Innehåll:

Engagemang för fåglar och miljö.....	3
Våtmarksfåglar vid Ånnsjön.....	3
Fågelskådardagen.....	8
Få ringmärkta fåglar 2006—men många spännande arter.....	10
Kungsörn i Jämtlands län 2006.....	12
Projekt Jaktfalk 2006.....	14
Kungsörn och jaktfalk i Härjedalen 2006....	15
Finns det mer än hundra dubbelbeckasin- lekar i Jämtland?.....	16

Radiopejling och mp3-spelare på fjället...	17
Ringmärkning och sträckobbservationer i Storlien.....	17
Fjällrutter—fågelinventering på hög nivå.....	16
Vetenskapliga publikationer.....	18
Kvadratrutan—ny spännande inventering....	20
Projekt Dubbelbeckasin i västra Jämtland 2006.....	23
Fjällrutter—fågelinventering på hög nivå....	24
Greetings from Poland!	26
Fågelstationen bygger ut!.....	28